

O CELIBATU UČITELJIC. FERFOLJA J. PRAGA. *)

Pod besedama »celibat učiteljic« razumemo, nedobrovoljno, prisiljeno nezakonsko življenje učiteljic. Postava sicer na videz ne brani učiteljici vstopiti v zakonski stan, ali v resnici jo je prikovala k samskemu življenju z naredbo, da izgubi, vstopivši v zakon, svojo samostojno službo. Postava postavlja tukaj učiteljico pred trdi življenski dilemma: odreči se samostojnega in težko priborjenega stališča, ali pa odpovedati se družini, možu, otrokom, t. j. odreči se zakonu in materinstvu. Iz tega bi se dalo pač sklepati, da se zakonsko življenje in javna služba ne dasta spraviti v soglasje. Toda pri drugih stanovih vidimo baš nasprotno, tam vidimo, da ni samo mogoča harmonija med javno službo in zakonskim življenjem, marveč občno prospešna. Kaj pa pri učiteljici? Ali je mogoče govoriti tu o kakem nesoglasju med vzgojo v šoli in vzgojo v družini, ali res ne vidimo, kako se tu krasno ujemata dve skupini istih psihičnih interesov? Vsi ugovori, ki se v tem oziru navajajo od zagovornikov celibata učiteljic, so ničevni in ne drže, če si jih od blizu ogledamo, in vse postave, ki izražajo te ugovore, so krivične.

Idealni namen vsake postave mora biti, odstranjati zlo in stvarjati dobro. A baš nasprotni namen vidimo v postavi o celibatu učiteljic! Postava brani tu učiteljici udeležiti se polnega razvoja žene,

*) V tem članku podajem glavne misli iz predavanja, katero je imela o tem vprašanju gđč. Bogomila Fiedlerová, učiteljica in izredna slušateljica češke filozofske fakultete, dne 7. decembra 1901. v »Ženskem krožku« akad. društva »Slavije« v Pragi. Op. pis.

onemogočuje ji izpolniti kot materi in soprogi še popolneje njeno življensko nalogo. Krasno in vzvišeno delo učiteljice je postalo s tem robovanje kaznjence, vkovanega v dosmrtno okove. S tem se stvarja dvojno zlo: učiteljica, koji postave prepoveduje doseči največje življenske sreče, prestaja razumevati življenje in srečo, njena duša otrpne, njeno srce otopi, a ta njena duševna razdvojenost se prenaša i v duše izročenih ji otrok. Nasproti temu bi se mogla učiteljica-mati, koje življenje je spolnjeno v najsvetejšem krogu materinstva, pri pouku tesneje in odkritosrčneje okleniti duše tujega otroka, spominjaje se na svoje lastne dete doma. Gledala bi na svet z očmi človeka, kateri je naredil za svoje drage vse, kar je mogel in hotel.

Pred poroko stvarja postava učiteljici veliko zlo, ker ji odreka v najkrasnejših letih srečo zakonskega življenja in materinstva, po poroki pa ji povzroča nič manjše zlo s tem, da ji jemlje svobodno in težko pridobljeno samostojno stališče. Jn zakaj? Morda za to, ker se trudi od rana do večera in deluje v dušah tujih otrok, podobna javnemu vodnjaku, iz katerega se vsakdo lahko zastonj napije in ugasivši si žejo, vanj pljune in gre potem mirno svojo pot dalje. O ne, za to ne, ampak zato, ker je — žena!

V javnosti se delo učiteljicino občuduje in hvali kot dobro, krasno in blagodejno, slavi se njo, voditeljico, vzgojiteljico mladine, ki požrtvovalno deluje človeštvu v prid. A zakaj jo potem nje častilec-mož, kot zakonodajalec, plačuje s kaznijo mesto s plačilom? Zato ker ne vidi v njej sebi enake socialne družice, ampak le neprijetno »konkurentinjo« v boju za obstanek,

za to ker sovraži njeno delo kot nevarno in njemu škodonosno »konkurenco«. Radi tega je izrabil najsilnejšo in najimenitnejšo gibno silo v človeškem življenju, spolni nagon, da ukroti svojo »konkurentinjo«. Če pa učiteljice vkljub celibatu, v nekaterih krajih, kot soproge in matere še učitelju jejo, dokazano je s tem le to, kako nujno je vprašanje celibata učiteljic, kot dela ženskega in obče socialnega vprašanja, potrebno rešitve in kako tragično-mogočen je heroizem žen, katere za bori kruhek žrtvujejo često svoje življenje, svojo ljubezen in svojo srečo.

Vsled celibata ni samo učiteljica kaznovana pred in po poroki, ampak po poroki tudi mož, otroci, skratka cela družina, ker vpliva ta kazen neposredno in nanjo.

Učiteljico vrže usoda t. j. slavna šolska oblast premnogokrat v kako zapuščeno gnezdo, za koje bi delovanje inteligentne žene pomenjalo pravo srečo. Tada koliko je duševno tako visoko dospelih učiteljic, posebno mladih, začetnic, (moški so v tem prav malo na boljšem), katere bi mogle i mimo šole vplivati čisto iz samih sebe na svojo okolico? S kom torej naj se učiteljica druží, s kom naj občuje, pri kom naj išče duševne opore in razvedrila? Tu smo pri točki, ob kateri se naša hinavska javnost tako rada spodtika in katera je ženi-učiteljici zagrenila premnogo ur njenega življenja, katera je že premnogo njenih vrstnic spravila prerano pod črno odejo.

Zahaja-li učiteljica v družbo, k zabavam, gledajo zakonske kandidatnje istega okraja z zavistjo na njo kot tekmovalko, katera jim hoče prevzeti njih ženine. »Kaj hoče ta tukaj, saj se ne sme omožiti?« Po tej moráli izvaja potem povprečna moška logika domnevanje, da je učiteljica le brezpraven, vsakemu dostopen predmet — kratkočasje! Če je pa učiteljica tako srečna, da je dobila poštenega inteligentnega moža, s katerim more občevati, katerega mogoče

tudi ljubi, — tedaj je ogenj v strehi. Vsakdo misli, da ima pravico vlačiti jo po zobeh, od »zgoraj« dobi migljaj in ukor in če ne posluša, sledi iz »službenih ozirov« prestava v kak drug kraj, kjer se morda že pred njenim prihodom razširi vest o njenem pohujšljivem vedenju in že v naprej otežkoči njeno stališče. In zakaj vse to? Za to, ker jo veže ona nesrečna vez celibata, katera visi kot Damoklejev meč nad njeno glavo, zato ker je — žena!

Žene, katerim se odreka zakonsko življenje in materinstvo, so za to fazo razvoja ubožnejše od drugih žen. Ljubezen k možu in svoji deci dvigala bi jo duševno više k novemu stremljenju in hrepenenju, obrojenemu po lastni sreči, napolnila bi jo z radostjo in ljubeznijo do življenja, poglobila bi v njej nazor na življenje po strani spolnega in zakonskega življenja in materinstva, ljubezen k možu in otrokom vzbudila bi ji globlje in svetejše zanimanje za narodne in občečloveške ideale, kot ga ima danes, ko je samo sušecha se veja na živem telesu občine, naroda, države. In na drugi strani bi se tudi mož v svojem stremljenju dvigal više na krilih duše razumevajoče ga žene, ona čarobna harmonija duš bi i njegovo tvorno moč krepčala, utrjevala. Spolni nagon bi našel v takem zakonu svoje očiščenje in notranje posvečenje, iz takega zakona bi izhajali otroci, vredni svojih starišev, take družine bi bila ognjišča, katera bi razširjevala blagodejno toploto po celi svoji okolici — — —

Vidimo torej, da deluje postava o celibatu učiteljic popolnoma proti idealnemu namenu vsake postave, da stvarja zlo in nič dobro, da je torej nepravilna institucija.

Imamo pa še drugi, imenitnejši, viši vzrok, da smo proti celibatu učiteljic. Postava je ugrabila s celibatom človeku — ženi najsvetejšo, najvišjo last — človeško svobodo in jo ukovala v najkru-

tejše suženjstvo. Postava je tu podobna liberalnemu kapitalistu, ki delavcu, zahtevajočemu pravičnejše razdelitve dohodkov, s frivolnim posmehom odgovarja, da sta oba pred zakonom enaka. Žena pokorno prenaša to nepravilnost, trepetajoč za ljubi kruhek, ne upa se, dati življenjskega glasu od sebe, kakor da je v levji jami, kjer bi najmanjšemu gibljeju sledila gotova smrt. Ona misli, da se postava, ki se opira na tako močno razširjeno in trdno ukoreninjeno javno mnenje, ne da sploh nikdar odstraniti in niti tega ne poskuša, da bi si to javno menenje bližje ogledala in je razkrinkala kot napačno in krivično.

Javno mnenje se v prvi vrsti spodtika nad nosečo ženo učiteljico, češ, da ona pohujšuje v takem stanu šolske otroke v estetično-moralnem oziru. Farizejstvo! Kaj takega trditi more le hinavstvo združeno z egoizmom ali pa človek, kojega misel je po nečistih predstavah že popolnoma skaljena. Ali ne vidijo otroci doma v istem stanu svoje matere, omožene starejše sestre, tete in drugih žen? Ali se pohujšujejo otroci po drugih šolah in deželah, kjer ni celibata?

Ni to samo morala, katera leži tu na srcu javnemu mnenju, ampak učiteljica sama. Le pogledjmo, kako ono trepeče za ubogo učiteljico, ki bi morala v drugem stanu še poučevati. Da je to samo hinavstvo, leži na dlani; ni vredno zgubljati besed radi tega.

Kako vrediti pouk v času, ko bi morala učiteljica ostati v otroški postelji? Nič drugače, kakor se ga urejuje v drugih slučajih bolezni — z dopustom. Ali teh dopustov bi bilo preveč! Nikakor. Ali bo vsaka učiteljica omožena, bo-li vsaka omožena učiteljica vsako leto potrebovala dopust? Ali ne bo vedno veliko odstotkov neomogućenih, vdov brez otrok ali z odrastlimi otroki? Ali ne bodo ravno te učiteljice

drage volje suplirale za svoje kolegije, v zavesti, da se jim v podobnem slučaju povrne z isto uslugo? Ali ne bi tu rado voljno supliral učitelj za svojo ženo ozir. ženo svojega tovariša ali drugega prijatelja?

D o j e n j e. Ali bo dojila vsaka mati učiteljica? Doji danes vsaka mati? Ogromno je število žen, katere ali ne morejo ali ne smejo ali pa nočejo opravljati tega dela. One učiteljice, ktere bodo mogle, smele in in hotele dojeti, imeti bi morale pravico na humanitetne olajšave, kakor: najnižji razredi z najmanjšim številom ur pouka in podobno.

O s k r b o v a n j e o t r o k . Ali oskrbuje danes vsaka mati popolnoma sama svoje otroke? Ali niso tu pestunje, dojilje? Če morejo druge matere izročati svoje otroke v varstvo če tudi tujim, ali dobrim in zanesljivim rokam, zakaj ne bi mogle delati tega učiteljice?

V z g o j a o d 2 - 14 l e t. Resnica je, da so v tej dobi matere otrokom še najbolj potrebne. Toda, sedè res naše matere od rana do večera pri svojih malih in ne delajo nič drugega, nego da skrbje za otroke? B o g a t e letajo po obiskih, po društvih, zabavah, često po celi dan ne vidijo svojih otrok, u b o g e se pa ubijajo celi božji dan z delom svojih rok in komaj jim ostaja časa, da pogledajo malo k svojim otrokom. Sicer pa, kako vzgajajo danes svoje otroke postrežnice, delavke, kmetice, perice, šivilje, trgovke itd.? Zakaj bi torej le učiteljice imele celi dan bdeti nad svojimi otroci kakor sojenice? Gotovo bi zadoštovalo, če bi učiteljica v prostih urah skrbela za vzgojo svojih otrok, gotovo bi jim kot pedagoginja in izobražena žena podala za četrto ure več, kakor povprečno kaka druga mati za celi teden.

Le pogledjte te naše matere, kako vzgajajo svoje otroke: često ne slišite nič drugega nego grožnje, zmerjanje, rotnenje in tepež.

Toliko torej o družinskem življenju učiteljic. Ne smemo pa pozabiti, da se tu ne da delati nobenih šablon, vsak slučaj se bo reševal sam za-se. Gre pač v prvi vrsti za to — in tega ni smeti opustiti z očíj nikdar — da moramo rešiti učiteljice iz okov krivičnega celibata. V bodočnosti se pa pokažejo različne oblike: ene učiteljice se ne bodo hotele močiti, ali to bode celibat dobrovoljni, častni, druge se pomožè, in tudi tu bodo slučajji različni: ene bodo mogle in hotele učiti dalje, druge zopet ne. Nobena učiteljica ne bo prisiljena vstopiti v zakon, ali tudi nobeni se ne bo branilo omožiti se in učiti dalje. S tega stališča je smatrati za nazadnjaško mišljenje in za najgrši egoizem, če pravijo starejše učiteljice, (ki so mogoče že izgubile upanje na zakonsko srečo): »Kaj bom imela jaz od tega? Ničesar več! Zakaj bi torej druge vrstnice imele kaj več od mene?«

Druge zagovornice celibata se izgovarjajo, da se potem ona mesta omoženih učiteljic ne bi drugače izpraznjevala kakor sè smrtjo ali pa z visoko starostjo dotične učiteljice. Res je to. Toda, ali sem res tako nizek, sebičen in tako zaslepljen, da se mi zdi ljubše, če vidim poleg sebe človeka stradati, trpeti, veneti, samo da pridem sam preje na njegovo mesto, kjer me čaka ravnostna usoda — kakor pa, če vidim svojega bližnjega srečnega in zadovoljnega, a lahko upam, da postanem i jaz tako srečen in zadovoljen?

To bi bile torej glavne misli iz predavanja gđc. Fiedlerove. — Govorila je seveda v prvi vrsti v imenu enakomislečih in enakotrpečih učiteljic na Češkem, jaz pa mislim, da bi te njene besede lahko do pičice ponovile i slovenske učiteljice. Izvzamem tu le one, kojim stoji baje tretjeredništvo in večno devištvo više od zakonskega življenja in one, kojim je materijali stičen duh našega časa že tako otroval srce in duha, da vam z naivno frivolnim

nasmehom priznavajo: če me hoče mož imeti, naj me redi. Vse druge pa gotovo vidijo v svojem celibatu veliko krivico in marsikatera izmed njih je to krivico bridko čutila.

Kako temu odpomoči? Nič drugače, kot se samopomočjo, z organizacijo. Razsodni, pravični in resnično svobodomiselni življi (pseudoliberalnih je na Slovenskem še preveč) na strani moških bi učiteljice brez dvojbe podpirali. Opozarjam tu na »splošno slovensko ž. društvo v Ljubljani«, katero bi lahko vodilo to akcijo v odpravo celibata učiteljic. Prvak napredno-narodne stranke na Kranjskem se je izrekel za enakopravnost žene z moškim, od njegove stranke bi bilo potemtakem pričakovati prej podpore kot nasprotstva.

Razsodno in napredno učiteljstvo se tej pravični zahtevi svojih tovarišic gotovo ne bi upiralo. Ne manjka torej nič drugega nego inicijative na strani prizadetih učiteljic samih.

VEČERNE URE. UTVA. TRST.

I.

Dejala sem mu: »Ah, ne hodi,
glej, tudi sem prišel bo maj;
kipelo cvetje bo okoli,
kot nekdaј.«

»Veselo kimala bo oljka,
in lovor zopet bo duhtel,
mehko bo o večernih urah
val šumel.«

A kaj so bile mar mu prošnje?
Odšel je v sivi, daljni svet;
po nebu solnce majsko plove —
v srcu led.

JUDEŽEV POZDRAV. IVAN CANKAR. DUNAJ.

Kakor v sanjah je minilo tisto leto, ko sem: užival njeno ljubezen.

Lepa ženska je bila, njene oči so sijale sladko pod težkimi trepalnicami, njene ustnice so bile velike, napete in zelo rdeče, kakor jih imajo veličastno razvite in vesele dame na risbah Willettovih.

Seznanil sem se bil z njo na spomlad in kmalu sem prihajal v njeno stanovanje, urejeno tako prijazno in ljubeznivo, da je sedel človek do polnoči ter je zavzdihnil od srca, kadar je odhajal.

Takrat je imela gospa Klementina prijatelja, ki ji je nosil jopico in solnčnik, kadar sta se sprehajala po tihi aleji. Kostanji so rasli tam in lesene klopi, malo vlažne od rose, ki je kapala od velikih listov, so stale pod kostanji.

In če se nista sprehajala po tihi aleji, kjer so rasli kostanji, sta sedela doma na mehki zofi. Lepa in velika je bila ta zofa, sanjavo stilizirane rdeče rože so se vile navzgor.

Prijatelj je bil mehke, udane, skoro deviške nature, popolnoma kakor jaz.

Gospo Klementino so vznemirjali trdi koraki in ošabne besede so ji legale neprijetno na srce. Trenila je s temnimi trepalnicami in obrvi so se nalahko strnile — senca je šla mimo.

Na spomlad je bilo in gospa Klementina je zavzdihnila, ko je začutila na licih prvi dih južnega vetra.

Vselej, kadar je začutila gospa Klementina prvi dih južnega vetra, je zavzdihnila in njeno srce je zahrepenelo.

O, kako je bilo dobro, da sem bil v njeni bližini prav ob tisti skrivnostnih čustev polni uri, ko je zahrepenelo njeno srce!

Zgodilo se je, da sta se počasi bližali najini desnici — in njena desnica je bila tako majhna in vroča. In zgodilo se je, da se je sklanjala glava k glavi — oči so gledale v oči, motno in pričakovaje, plameni najinih pogledov so trepetali, pol od sramu, pol od poželenja, in trepetale so tudi najine ustnice in so so bližale.

Lep spomladanski večer je bil in ustnice so se približale in plameni najinih pogledov so se strnili.

Nalahko je šumela njena obleka in ta plašni šum se je spajal z najinimi vzdihli.

Ali kmalu so se duri odprle in prišel je prijatelj, ki je bil udane, mehke, skoro deviške nature. Kravato je imel tako lepo zavozlano, kakor jih imajo zavozlane umetniki od dvajsetega do štiriindvajsetega leta svoje dobe.

Gospa Klementina mu je hitela naproti in se ga je oklenila okoli vratu ter ga je poljubila z dolgim in pristrčnim poljubom, tako da mi je bilo težko pri srcu.

On pa se je ozrl name z dolgim in žalostnim pogledom in je zavzdihnil globoko; sedel je na zofi molče in s povešeno glavo do polnoči, nato se je ozrl še enkrat z dolgim in žalostnim pogledom in je šel in ga ni bilo nikoli več. Življenja noč se je zgrnila nad njim.

Kakor v sanjah je minilo tisto leto, ko sem užival njeno ljubezen.

Nosil sem ji jopico in solnčnik, kadar sva se sprehajala po tihi aleji. Kostanji so rasli tam in lesene klopi, malo vlažne od rose, ki je kapala od velikih listov, so stale pod kostanji.

In če se nisva sprehajala po tihi aleji, kjer so rasli kostanji, sva sedela doma na mehki zofi. Lepa in velika je bila ta zofa, sanjavo stilizirane rdeče rože so se vile navzgor.

Komaj sem jo dobro poljubil — ustnice so se še držale ustnic in njena obleka je še šumela — že sem začutil, kako me je pobožala po obrazu roka prvega južnega vetra. Zadišalo je gor od juga po pomarančah in na vrtu se je zgenilo, v koreninah je zastokalo.

Vselej, kadar je začutila gospa Klementina prvi dih južnega vetra, je zavzdihnila in njeno srce je zahrepenelo.

Lep spomladanski večer je bil, ko sem odprl duri in sem stopil v njeno sobo, tako prijazno in ljubeznivo urejeno.

Tam sta sedela v mraku in njegov obraz je bil mehak, udan, skoro deviški, popolnoma kakor moj.

Gospa Klementina mi je hitela na-proti in se mi je oklenila okoli vratu ter me je poljubila z dolgim in prisrčnim poljubom.

Jaz pa sem se ozrl nanj z dolgim in žalostnim pogledom in sem zavzdihnil globoko; sedel sem na zofi molče, na to sem se ozrl še enkrat z dolgim in žalostnim pogledom in sem šel in me ni bilo nikoli več. Življenja noč se je zgrnila nad mano.

In zdaj se srečavamo časih — štiri-najst nas je — in se pozdravljamo tiho in gremo vsak po svoji poti.

IZ ONEMELIH DOB. V. S. FEDOROV. DUNAJ.

*

Po hodnikih temotnih korakam
zamaknjen v srečnejše pač dni,
in svečico slabo drhtečo
v trepetu mi roka drži.

Pa zrem sarkofage ob stenah
in vaze s pepelom mrtvih
in napise in letnice davne,
ki časi že rušijo jih.

In s strahom mi polnijo dušo
ta pota pod temno zemljó,
a sili naprej duh nemirni:
rad videl bi mrtvecev roj.

In tu sarkofagov brez broja
in napisov zre moje oko —
Pa peša korak mi utrujen,
in lučka pojema lahno.

A dalje in dalje duh sili
v katakombah minulih mi dnij,
koder nãd in želja let mladostnih
neštevilno na vëke mi spi.

*

Teče voda, bistra voda
čez zeleno, solnčno polje,
v sinji dalji se izgublja
v morje širo, v morje mirno.
Plava čolnič, lahen čolnič,
vodijo ga moje sile,
v čolnič pa sem natovoril
vso ljubezen in vse nade,
da pripeljem vse do tebe
v pristan varni v tvojem srcu. —
In že plovem v širo morje. —
In viharji dvigajo se,
vstaja v morskem dnu rjojenje.
Ginejo mi sile mlade,
in topi se čolnič moj.

*

Sinje jutro je zalesketalo
skoz vihar in skozi noč megleno,
v svitu zarje jutranje zableščal
je v daljini moje sreče otok.
In mogočno dvigale palače
s kupolami so se tja v višave,
in ciprese, palme in oranže
so v jutranji rosi trepetale
in cvetove bujne otvorile.
In nebeške lile so vonjave
se čez otok, čez kraljestvo tvoje.
In moj čolnič plava vedno bliže.

In priplul sem k tihemu pristanu,
da oddahnem se od težke poti —
tuji kralj je prišel v tuje carstvo.
A spoznala v meni je sovraga,
in razpeti dala je verige.
Pa zapel sem pesem ji presladko,
in zvenela harfa je mogočno
v zrak jutranji do palače njene.
A brezčutna je ostala ona.
Pa zapel sem drugikrat ji pesem,
pesem tožno o ljubezni silni,
mogočnejše je zvenela harfa
v zrak jutranji do palače njene.
Silno vojsko ona pošlje na-me,
da odžene me iz nje kraljestva.
Pa zapel sem tretjikrat ji pesem,
pesem silno o osveti kruti.
Pa je krogla završela silna
in razbila mi je čolnič mali,
potopila nade in ljubezen
mi je v morsko brezno nepoznano.
Krohotala se kraljica mlada —
moje srce pa je izkrvavelo.

*

Kakor lepo pisana mavrica
bil je sen mojih davnih dnij,
ko v sanjavem srcu mojem
kraljevala si, Olga, ti.

Ko v strastnih, pohlepni željah
trepetal mi živec je vsak,
ko je v hrepenenju gorečem
mi sleherni hitel korak.

Ko trepetal pred tvojo lepotoj
in tvojo mogočnostjoj
in ko sem naslajal v objemih,
v poljubih ves život svoj.

In v mojega srca mavrici
kraljevala si, Olga, ti,
in mojega bitja edini pohlep
postala si, Olga, ti.

V neskončnih željah po uživanju
se mi krčilo je telo.

In užival takrat sem ob tebi —
— oj davno dobo to.

V neskončnost ko pisana mavrica
izginil je divni moj san,
in temo objemljem, puščobo sedaj
pač vsako noč, sleherni dan.

*

Vzkravala Kosova poljana*)
je v pomladi bujno zeleneči —
cveti so pokrili jo rudeči
v mladi zarji v vigredi zarana.

Morda v noči vruga nepoznana
bila sta se na poljani speči,
morda krvca ne preneha teči,
od junakov srbskih v dar ji dana?*

Aj ti Kosovo polje nesrečno!
Tak nikdar ti nisi vzkravelo,
kar so tepla te kopita ljuta.

Kar ga ranila je deva kruta,
moje srce nič več ni veselo —
moje srce krvavi na večno.

ZAKLETI OTOK. OCEANSKA BAJKA. ZAPISAL DR. I. M.

Sredi širnega oceana je bil prelep
otok, kojega zelene obali so prali nemirni
morski valovi. Na otoku je živel dobrodu-

*) Pravijo, da je Kosovo polje vsako pomlad nekaj
časa popolnoma pokrito z rudečim cvetjem, Op. pis,

šen, a priprost narod, ki je mirno pase
svoje črede, marljivo oral gričaste poljane
in z udano gorečnostjo častil svoje bogove.
Duh teh dobrih ljudi je sanjal nedolžne
sanje, za skrivnosti sveta in tajnosti živ-
ljenja se ni brigal nobeden otočan. Le
starci so ob dolgih zimskih večerih pravili
hvaležnim poslušalcem o starih lepših ča-
sih, katere so pregnali besi in zli duhovi,
kateri pa se bodo neki povrnili, ko zopet
zmagajo dobri bogovi. Tako je preteklo
mnogo stoletij.

Nekoč pa je prišel preko morja tujec.
Da-li je bil kak bog ali heroj ali bes, to
se ne ve, človek menda ni bil. Neznani
prišlec je povzdignil svoj glas in začel
oznanjati novo vero. »O vi, zaslepljeno
ljudstvo«, je učil tujec s prepričevalno be-
sedjo, »da ne spoznate svoje pogubne
zmote! Vi častite krive bogove, vi prina-
šate žrtve svojemu največjemu sovražniku.
Ali ne vidite, da vam gine zemlja pod
nogami, ne vidite, da vam trga morje-
ocean, vaš najvišji bog, noč in dan rodno
zemljo vse okoli in okoli? Vi mu žrtvujete
celo najdražje, kar imate, darujete mu naj-
boljše svoje sinove, svojo najdražjo kri,
krvniku in maliku svojemu. O kolika sle-
pota!« Ljudstvo je že pobiralo kamenje,
da bi kamenjalo krivega proroka, najpa-
metnejši pa so sprva neverjetno z glavami
majali in čez malo — verovali. Kolikor
vernikov nove vere, toliko apostolov, ki
so z navdušenjem pobijali svečenike starih
malikov. Kako je veselo zakipelo v deželi
vse povsod! Dvigali so se hramovi in sve-
tišča novemu bogu, ki je po domače go-
voril, ki je hodil med ljudstvom, ki je lju-
bil luč in samozavest. Stari malik pa je
jeze besneč zaganjal svoje neukročene moči
proti plitvim obalam ter izpodjedal obrežje
in sili! v svojo namišljeno posest. Probu-
jeni otočani pa so se zagnali z mladeniško
navdušenostjo proti krivičnemu sovražniku,
začeli zidati jezove, nasipati nasipe in de-
lati za rešitev svoje domovine. Vsi so de-

lali in bili veseli ob uspehih, kakor otroci. Po deželi so vstajali pevci, bodrili na delo, opevali nekdanjo krasoto in slavo domovine, nekdanjo njeno bogatstvo in velikost. V plemenitem zanosu so sanjarili o viteškem rodu, ki je bival po holmih in dolinah, o katerih ni bilo sedaj niti sledu. Polni svete jeze so preklinjali usodo, ki je naklonila tako zlo dobremu ljudstvu, vendar so obetali v svoji svetli priprostosti narodu boljšo, srečnejšo bodočnost, in ta narod je gorel za svete ideale nove vere.

Minevala so leta, in delo je napredovalo, zdelo se je, da je domovina rešena za vse večne čase, zato pa so bili otočani ponosni in so postali polagoma — prevzetni. Vsak pa je hotel imeti kar največ zaslug za rešitev domovine, zato je nastala zavist, sovraštvo je razcepilo složne brate, drug je začel drugemu zmanjševati zasluge, da bi njegove tem bolj bliščale.

Morje pa ni mirovalo, ker mirovati ne more. Kakor prej je kljuvalo nizke obali in izpiralo ter trgalo zemljo; izpodjedalo je tudi umetne nasipe. Morje je delovalo pomalo. Včasih pa je vskipelo, se besno zaganjalo ob bregove, da se je tresla zemlja. Tedaj so najpametnejši zmajevali z glavami, a previdno molčali, ker so se — bali mogočnih veljakov, ki so imeli sto in sto najemnikov, ki so čuvali zaslužnega poglavarja. Morje pa le ni mirovalo, ker mirovati ne more. Nastal je strašen vihar; kakor da bi hotelo naenkrat pogoltniti otok, je besnelo in rohnelo morje, otočanje pa so se tresli v smrtnem strahu. Tedaj pa so zakričali najbojazlivejši in najpriprostejši ter zahtevali od prvakov sloge in mirnega dela. Poglavarji pa so bili modri možje in so sklenili premirje, ker so vedeli, da je po premirju boj tem veselejši in besnejši. Da bi se pa ne kalil mir, določili so preko otoka črto, do katere naj skrbijo in gradijo ta, do katere ona stran. In vsi priprosti ljudje so se radovali kakor otroci in slavili rešilni dan domovine.

Tiho je bilo v premirju. Celo dihali so tiho, da bi ne izdihali sovražnih sap, ki so jim tem hujše besnele v prsih. Vse sovraštvo je bilo v srcih. Po dnevi in ob javnih svečanostih so glasno in goreče molili za ohranitev miru, da bi nihče ne dvomil o njihovi rodoljubni volji. Ponoči in na skrivnem pa so kovarili, tihotapili in krali. Radi sloge je vse kopalo ob določeni črti, in polagoma je nastala prava, globoka struga preko otoka, in ko je nekoč nastal vihar, vdrla je morska voda v to strugo in ni več odtekla niti izpuhtela.

Preteklo je nekoliko stoletij. Mesto krasnega otoka sta štrlela iz morja dva revna, kamenita otočica, z maloštevilnim prebivalstvom. Med temi in onimi otočani je vladalo smrtno sovraštvo. Sivolasi starci pa so še vedno pripovedovali sinovom in vnukom o nekdanji lepoti svoje domovine ter o nesrečnem razkolu, ki je pospešil propad rodne zemlje. Mladenci so se jezili nad kratkovidnostjo svojih očetov, a vendar smrtno sovražili sosedne otočane, svoje brate. Nepoboljšljivi pesniki pa so še vedno prorokovali boljšo bodočnost, in zaslepljeno ljudstvo jim je verovalo.

Tuji čolnarji in brodarji, ki so tod mimo vozili, so doma svojim sinovom in vnukom pravili čudno zgodbo o zakletem otoku, in ti zopet svojim mlajšim, ko že zdavnaj ni bilo več sledu o nekdanjem krasnem svetu sredi širnega oceana.

SAVINSKI VENEC. ZLOŽIL ŽIGA LAJÁKOV-MOZIRSKI.

III.

V zakladnici pri Sv. Frančišku.

Monstranca zlata, kelih zlat,
oprava z zlato nitjo tkana,
povsodi svila in škrlat
»ex pio voto«*) darovana.

Skoz mreže solnčni soj škeli,
prizore čudne senca riše . . .
Gorjá, ki v zlato tem leži
peró nobeno ne popiše. —

*) Lat. — vsled pobožne zaobljube.

V gornjegradski katedrali.**) Vizija.

V svetišču sam. Tišina sveta
razliva v dušo mir slačak,
oko strmi in v lahnih valih
gubi pred njim se tajni mrak.
Ob zidih spomeniki davni
oživljajo se pred menoj
in zarkofagi kameniti
odpirajo se pod cerkvov.
Polni se stara hiša božja
in čarnosvitla luč vzplamti,
svitlejša kakor zora zgodna,
ki sneži vrh gorā ziati.
Škof Žiga Lambergar pristopa,
in Ernest Attems, Tomaž Hren,
za njimi broj opatov slavnih
in mož pozabljenih imen...
V granitnih krstah svečeniki
sanjali so stoletni sen,
da vzdramil jih bo glas trobente,
oznanjajoč vstajenja dan,
svobode dan za rod teptan,
ki v bedi stiska ga veliki
mogotec krut, nevstrahovan. —
Čuj danes bojne trublje glas
po širnem dolu se razlega
in klic mogočen v slednjo vas
in v slednjo kočō sega!
Glasān odmev do krst doni,
iz spanja mitvece budi,
in — vstaja trop čistit,
vstajenja dan slavit!...

Škof Lambergar daruje mašo,
ž njim moli svečnikov zbor:
Da Vsevladar bi z lovor-vencem
okitil svōbode napor!
A gori pred prestolom božjim
Mohōr in Fortunat klečita
in za svoj rod, svoj rod trpeči
»Gospoda vojnih trum« prosita...

Večerni mrak rastoč po stenah
do kupole se pne,
in orgelj zadnji se akordī
kot v dalji grōm gubē...

**) Leta 1463. stopil je prvi ljubljanski škof Žiga Lambergar v posest Gornjegradske graščine, ki je bila od l. 1140. last benediktinskih opatov.

Škof Tomaž Hren je l. 1604. kapelo sv. Tomaža blagoslovil.

Škof Ernest grof Attems je v letih 1752—1760. pozidal velikansko novo hišo božjo v Fortunata in Mohorja, ki je največja v celem labodskem škofiji.
(Lapajne: Zgodovina Slov. Štajarja.)

ALBUM ČEŠKIH ŽEN.

ZDEŇKA HLÁVKOVA. ANT. ZAVADIL.
LJUBLJANA.

Češka domovina je izgubila te dni krasen biser iz krone svojih plemenitih hčerā, češko ženstvo tužno žaluje nad svežo gomilo ene izmed najboljših in najpožrtvovalnejših svojih družic, kajti ravnokar je njima nemila smrt siloma iztrgala izpred njunih oči svoj neizprosni zahtevk. Na Veliko soboto je v Pragi izdihnila svojo preblago dušo povsod in od vseh čistana, duhovita gospa Zdeňka Hlávková, žena jako bistrega, razsodnega duha, Čehinja izredne izobrazbe in vendar zraven nežnega, sočutja polnega, s čistim rodoljubjem prepojenega srca, skratka — vzneseni ideal pristne, narodne češke žene.

Nepozabna rajnica se je porodila 18. febr. 1844. v mestu Rakovniku, kjer je bil njen oče — dvorni svetnik vitez Matija Havelka — sloviti pravnik in dlje časa celo državni poslanec. Njena mati Růžena (Roza, Rozalija) jo je negovala z nežno materinsko skrbjo, kolikor je sploh goji slovanska mati do svojega ljubljeneza zarojenčka. Ko je pa nanasel slučaj, da je bil oče premeščen v Písek, se je našlo za dovtipno dekletce najtečnejše hrane pri ondotnih čeških književnikih. »Pootavský slavík«, * pesnik Adolf Heyduk, kojega s pravično presodnostjo prištevam v češki pesniški triumvirat (Vrchlický, Čech, Heyduk), jo je poučeval v češčini, v zgodovini književnosti in risanjn, vodja cerkvenega petja Gregora pa vežbal njen polni glasek.

V šestem desetletju pretečenega stoletja se je preselila z očetom v Prago, kjer je izpopolnila in ob enem dovršila svojo izobrazbo, osobito pa v glasbi — v kateri je bila prava mojstrinja. Nikdar nenasičena moda zahteva od omikane ženske, da se izvežba tudi v več jezikih. Tudi

* Slavec ob reki Otavi; mesto Písek, kjer je Heyduk profesor na realki, leži ob imenovani reki.

tej zahtevi je pokojna Zdeňka zadoščala popolnoma, z občudovano lahkoto se je pogovarjala v modernih evropskih jezikih, zraven pa je znala tudi dotična slovstva. Razun laškega, francoskega in angleškega jezika se je njej najbolj omilila ruščina, čuvstva njenega nežnega slovanskega srca so njej narekovala to veselje do sorodnega jezika. In zato se ji je nudila v Pragi jako ugodna prilika — gostoljubno hišo njenega očeta so običajno posetili vsi odlični Rusi, ki so v tem času prišli v Prago.

Slehera nehlinjena domoljubkinja ima znati domače slovstvo, prejšnje in sodobno, ima imeti svojo lastno knjižnico, in zato vse je pač v najobilnejši meri poskrbela nepozabna nam pokojnica. V umevanju češkega slovstva in češke umetnosti bi mogel s pokojno Zdeňko stežka kdo tekrovati, celo iz moških veščakov. Pred vsem pa se ji je priljubila glasba, ta milodoneča srčna govorica Slovanstva, katero je gojila in negovala z vso strastjo svojega plemenitega duha. Po vsem slovanskem svetu, upam, je znana dična Náprstková rodbina v Pragi in tam se shajajoči »Americký klub dam«. V tem klubu je ranjka — najbolj navdušena med navdušenimi članicami — v nedeljah vodila zborovo petje. Svetovnoslavni mojster Dvořák je rad zahajal k Hlávkovim rodbini, navadno je z gospo igral čveteroročno svoje nedosežno lepe skladbe, katere je pokojnica obožavala z vso vnemo svoje glasbene duše.

S stavbnim svétnikom Hlávko se je seznanila na Dunaju, kjer je bivala s svojim očetom, državnim poslancem, dokler je zboroval parlament. Kar je Hrvatom Strossmayer, vse to — ne pičice manj — je Čehom stavbni nadsvetnik Hlávka. Njegova uzorna soproga, s katero se je poročil 26. sept. 1886., pa mu je bila vselej najzvestejša svetovalka in pomočnica, kadar je dragi češki mecenaz razsipaval svoje stotisočake za znanstvene, umetniške in dobrodelne češke zavode ter za domo-

ljubna podjetja, ona je bila duša njegove gostoljubne slovanske domačije, v kateri je dobro sprejemala nebrojne in ugledne goste iz vseh krajev.

Med mnogimi njenimi krepostmi jo pač najbolj diči iskreno njeno človekoljubje. Milo in genljivo je bilo vselej gledati imenitno gospo, kako je med drugim o božičnih praznikih osebno obdarovala vse revne otroke iz Lužanske okolice, kjer je imel njen soprog grajščino, z obleko, sadjem in šolskimi potrebami. Žarki krščanske zadovoljnosti so ji vselej odsevali iz njenih preprijaznih oces, kadar je gledala razveseljene obrazke obdarjenih otrok, in to ji je bilo najboljšje plačilo. Z nič manjšo požrtvovalnostjo ni podpirala nadpolnih dijakov, in marsikateri mladi pisatelj ali umetnik jo zahvaljuje, da je mogel z njeno pomočjo dovršiti svojo izobrazbo ter doseči svoj cilj. Sloviti, pred letom dni umrli češki pesnik je vsako leto v Lužanah iskal odmora na prijaznem gradiču Hlávkovih obitelji, in blaga pokojnica je tudi v zadnjih dnevih Zeyerjeve smrtne bolezni z najnežnejšo skrbjo stregla umirajočemu trpinu. Na Veliko soboto o osmih zvečer pa je vzplavala tudi njena plemenita, čista duša k nadzvezdnim višavam. Pogreba se je udeležilo najvišje češko plemstvo; češka inteligenca, pa tudi priprosto ljudstvo v neštevilnih množicah je izpričalo, koliko je Praga in ž njo češki narod čislala nepozabno rajnico. Njeno truplo je bilo prepe-
ljano v rodbinsko rakev v Lužanah.

Mirno bo spavalo njeno truplo v hladni zemljici, a njen čili duh, njeno plemenito slovansko srce, njen čisti ženski značaj bodi še v nadalje slovanskim ženam krasen, sijajen vzor njih požrtvovalnemu delovanju v blagor dragega nam slovanskega rodu. Vsaka ženska ne more biti pisateljica, umetnica itd., a so nebrojne poti in mnoga sredstva, s katerimi lahko hasni slovansko ženstvo narodni stvari, ako je prešinjeno in prepojeno s pristno ljubeznijo

do svojega jezika in svojega rodu. Evo vam pokojno Zdenko! Kot dobra hči češkega naroda je trpela ž njim, a je znala tudi s svojim soprogom vspešno blažiti žal svojega zatiranega rodu in blagodejno celiti njegove rane. Odišla je blagoslovljena z ljubeznijo in hvaležnostjo češkega naroda, osobito ženstva, bodi njej s temi kratkimi črticami tudi v »Slovenki« zgrajen skromen spominek. Odišla je v daljni, večni kraj svobode in miru, kjer ni več životnih borb, odišla je v nadzvezdne končine po koja, kjer ni bolečine, ni zavisti, ni mržnje. V mir, v večni mir je vsplavala njena duša, ki je ostala čista v vseh dnevih njene življenja. Njen spomin in vzgled ostani v srcu slovanskih žen, da jih povzdiguje v izvrševanju njih vznesenega poklica, sijaj njene plemenite duše naj zasveti v srca slovanskih žen, da jih krepča, teši in jači v poštenem delovanju v dosego njih plemenitih mislij in rodoljubnih teženj.

NAŠA DEKLETA. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Kras deklic iz naših vasi
ni znan vam, prijatelji vi —
Poznate pa v žitu rdeči mak
in trtice sok sladak.

Rek burnih poznate vode,
kak brega oklepajo se —
Poznate poletni oblak preteč
in blisk na nebu goreč ...

Naših deklet je lice cvetno
kakor rdeči mak tako —
Ljubezen njih čista, sladka
kot vince kipeče pri vas doma!

In burno in mehko kot reke tok
ljubljenca oklepajo polnih rok —
Zavre pa oblak jim na srca dnu,
če šalil bi kdo se iz njih cvetu!

BORIS GODUNOV. A. S. PUŠKIN. PREVEL EDVIČ.

II.

1. Noč. Celica v Čudovem samostanu.
(Leta 1603.)

Oče Pimen. Grigorij spi.

Pimen (piše pred lučjo). Še ta poslednji spišem naj dogodek

In srečno sem končal svoj letopis.
Izpolnjen dolg, ki ga Gospod zapisal
Je meni grešniku. Zastonj ni Bog
Postavil mene mnogo let za pričo,
V umetnosti pisanja izučil.
Kedar menih kak trudoljuben zopet
To delo najde skrbno, brez imena,
Zapali on, ko jaz, svetilko svojo,
Otrese z listov teh prastari prah,
Resnične dogodljaje spet pripiše,
Da bodo vedeli potomci naši
Preteklost mile zemlje, Rusije,
Da bodo pomnili velike carje
Za slavo njihovo, za dobro, trud —
A za pregrehe, temna, skrita dela
Odrešenika milosti prosili.

Pred mano prikazujejo se zopet
Ljudje, že davno zapustivši svet,
Vladarji, ki sem jim bil zvest, pokoren,
Prijatelji in neprijatelji,
Tovariši mladosti moje srečne ...
Kako sem bival srečen v njih ljubezni,
Kako so pekla mene njih žaljenja!
A kje so njihove podobe znane?
Ostal je komaj sled njihovih senc še;
O davno je že čas, da grem za njimi.

Na stara leta znova spet živim;
Preteklo se pojavlja tu pred mano ...
Je-li to davno, dogodljajev polno,
Ki ziblje se, ko morje Ocean?
Sedaj je vse to brez besed in tiho:
Še par oseb mi je spomin ohranil,
Še par besed ima mi še uho.
Vse drugo je propalo, vse, za večno,

No, dan se bliža, luč že dogoreva --
Še ta poslednji spišem naj dogodek.

Grigorij (probudivši se.) Ta sen še vedno,
je mogoče? Tretjič!

Prokleti sen! ... A vedno pri svetilki
Sedi tam starček, piše, a ne dremlje,
Vso noč zatisnil svojih ni očíj.
Kako jaz ljubim mirni ta obraz,
Kedar se v duhu zaglobi v preteklost
In piše letopis, tedaj jaz večkrat
Bi rad uganil, kaj vse tam ne piše:
O žalostnem tatarskem vladanju,
O krutih kaznih groznega Ivana?
O burnem novgorodskem zborovanju?
O slavi domovine? Vse zastónj je!
Ni na visokem čelu, ni v očeh
Mogoče ni prebrati skritih mislij:
Pogled še vedno isti, veličasten ...
Tako glasnik, pri sodbah osíveli,
Spokojno gleda krive in nekrive,
Posluša ravnodušno dobro, hudo,
Ne poznajoč ni vsmiljenja ni gnjeva.

Pimen. Si zbudil se, brat.

Grigorij. Blagoslovi me,
Častiti oče.

Pimen. Blagoslov naj Bog
Ti danes da, v prihodnje in na veke.

Grigorij. Ti pisal si in sen te ni pre-
magal,

A moj pokoj so hude strašne sanje
Vznemirjale in motil me je vrag:
Sanjalo se mi je, da strma lestva
Me je na stolp peljala in z višine
Moskvó sem videl majhno ko mravljišče;
Na trgu narod je kipel, vrvel
In name s prsti smejajoč se kazal.
In strašno me je bilo sram pred njimi
In strmoglavo padajoč vzbudim se ...
Trikrat sem videl ta prestrašni san ...
Ni čudno to?

Pimen. Kri mlada še igra ti;
Umiri se z molitvijo in postom,
In tvoje spanje lepše, lažje sanje
Bo imelo. Sedaj, — če nehoté
Zaspim, premagan od zaspanca,
Molitve dolge nočne ne zmolivši,

Moj stari san ni miren in brez greha:
Zdaj pridem, jaz, menih, na šumni pir,
Zdaj vidim taborišče, majhne boje,
Neumne svoje želje mladih let!

Grigorij. Kako veselo si mladost preživel!
Ti se boril si pod Kazanom trdnim,
Ti si odbil pod Šujskim Litve vojsko,
Ti videl si razkošje. carjev dvor!
Kak srečnež! Jaz pa od otroških let,
Po celicah menih se vlačim revnih!
Zakaj bi tudi jaz se ne boril,
Zakaj se ne gostil pri carski mizi?
Lahko potem bi, kakor ti, na starost,
Zapustil vse posvetno, vsa veselja,
Zaprl se v majhno, tesno celico,
Obljubo samostansko izgovoril.

Pimen. Ne žaluj, brat, ker rano si zavrgel
Svet grešni in če malo še izkušenj
Poslal ti Bog je. Meni le veruj:
Od daleč nas slepi razkošje, slava,
In prevarljiva, zvita ljubav žensk.
Živel sem dolgo, z mnogim se naslajal,
A od tedaj še le vem za blaženstvo,
Ko me je Bog pripeljal v samostan.
Pomisli, sin ti, na velike carje:
Kdo višji je od njih? Edini Bog. Kdo
Je proti njim? Nobeden, glej, a vendar
Jim zlati venec je težak postajal.
Zamenjali ga s kuto dostikrat.
Car Ivan je iskal miru, pokoja
V podobi truda samostanskega.
A dvor njegov, oholih poln ljubimcev,
Izgledal je ko novi samostan.
In v kapice, spokorna oblačila,
Oblečeni so bili ko menihi.
A grozni car jim bil je za opata.
Tu videl sem, glej v celici ti sami
(Ciril-trpin takrat živel je tukaj,
Pravični mož; in mene je takrat
Sposobil Bog, da sem razumel ničnost
Stvari posvetnih). Tu videl sem i carja
Že onemoglega od krutih mislij.
Zamišljen, tih sedel pri nas je Grozni;
Mi nepremično stali smo pred carjem,
In mirno z nami je govoril on;
Govoril je z opatom, z vsemi brati:

»Očetje moji, pride zaželeni dan,
 Ko se pokažem, koprneč rešenja;
 Ti, Nikodim, ti, Sergij, ti, Ciril,
 Vi vsi poslušajte obljubo mojo:
 K vam pridem velik grešnik jaz, skesan,
 Odelo vaše sveto sprejemem tu
 In padem k nogam ti, častiti oče».
 To je govoril veliki vladar.
 In milo, sladko govor mu je tekel
 In plakal je. Mi smo s solzah molili,
 Da bi poslal gospod ljubezen, mir
 Njegovi duši, burni in trpeči.
 A sin njegov Teodor na prestolu
 Po mirnem je življenju vzdihoval
 Samotnika. Palače krasne carske
 Je v celice molitvene spremenil;
 Tam žalosti, skrbi, državne težke
 Vznemirjale mu niso svete duše.
 Rad skromnost carjevo imel je Bog
 In Rusija se je potolažila
 Pri slavi mirni. A pri smrti carja
 Nečuvveno se je zgodilo čudo:
 Ob njega odru, viden samo carju,
 Se je prikazal mož prečudno svetel,
 Začel je govoriti z njim Teodor,
 Nazivljaj ga velikim patrijarhom ...
 In vsi od straha bili so prevzeti,
 Spoznavši, da je to prikazen neba,
 Takrat Zaneta, svetega vladike,
 Pred carjem ni bilo v svetišču božjem.
 Kedar se je prikazal on, palače
 Napolnile so se s presvetim duhom,
 Ko solnce se zasvetil je obraz.
 Ne vgledamo več carja takega.
 Ta strašno velika, nesreča huda!
 Razsrdili Boga smo, greh storili:
 Izbrali smo morilca carjeviča
 Za carja.

Grigorij. Davno hotel tebe sem,
 Častiti oče, vprašati o smrti
 Ubogega Dimitrija: takrat ti
 V Ugliču, pravijo, si bil.

Pimen. O, pomnim!
 Pripeljal me je Bog, da vidim zlobni,
 Krvavi greh. Takrat so v daljni Uglič
 Poslali me na neko poslušanje.

Po noči sem prispel. A zjutraj rano
 Naenkrat slišim biti plat zvona,
 Krik, šum, beže na dvor caričin. Jaz
 Hitim tja tudi — tam že celo mesto.
 Pogledam — carjevič ubit leži ti;
 Carica v nezavesti pa nad njim,
 V obupnosti kričala je dovilja.
 A narod, strašno razdivjan ti vlači
 Brezbožno izročnico — varuhinjo.
 Naenkrat se prikaže bled od zlosti
 Judá — Bitjagovski med množico.
 Poglej, zlodej! razlegal se je krik,
 V trenutku ni ga bilo. Narod pa
 Se vrže za bežečimi morilci.
 Ugrabili so skrivše se zlodeje
 In pripeljali jih pred gorko truplo,
 In čudo, glej — mrlič zatrepeta.
 »Kesajte se!« jim narod zakriči.
 In v strahu pred sekiro so morilci
 Se pokesali — Borisa nazvali.

Grigorij. A koliko imel je carjevič let?

Primen. Jaz mislim, sedem; njemu zdaj
 bi bilo ...

(Od tega že je let deset ... ne, več bo:
 Dvanajst let). — Tvojih let on bil bi,
 mislim

In carstvoval. — No Bog tako ni sklenil.
 S tem žalostnim dogodkom bom končal
 Svoj letopis. Od tega časa malo
 Sem se za svet zanimal. Brat Grigorij,
 Ti um svoj si s pisavo si razbistril,
 Prepuščam trud svoj tebi, da boš kdaj,
 Prost od duhovnega razmišljanja,
 Pripisoval, ne modruje lokavo,
 Vse, čemur sam v življenju boš za pričo:
 Mir, vojske in upravljanje vladarjev
 In velikih svetnikov čudeže,
 Prorokovanja, znamenja nebeška —
 A zame odpočiti se je čas
 In vgasniti svetilko ... Že zvonijo
 K zornici ... Daj svoj blagoslov, Gospod,
 Nam hlapcem! ... palico mi daj, Grigorij.

(Odide.)

Grigorij. Boris, Boris, vse pred teboj
 trepeče,

Nobeden ti ne sme nič o usodi

Spomeniti nesrečnega mladenca,
Med tem pa v temni celici ti piše
Dolg, strašen zate, samotarec.
In ne uideš več ti sodbi sveta,
Kakor ne sodbi večnega Boga.

2. Palače patrijarha.

Patrijarh, opat samostana Čudova.

Patrijarh. Je res pobegnil, dragi moj opat?

Opat. Pobegnil, sveti vladika, že pred tremi dnevi.

Patrijarh. Ti zvita kača ti! Odkod je vendar?

Opat. Iz rodu Otrjopjevih, potomcev galiških bojarjev; že iz mladega je stopil v samostan ne vedoč kam, živel je v Suzdalu, v samostanu Efimjevskem; od tam je šel proč, vlačil se po raznih rodbinah, nazadnje je prišel k mojim čudovskim bratom. Videč, da je še mlad in nerazumen, dal sem ga iz početka očetu Pimenu, krotkemu in mirnemu starču; znal je popolnoma čitati in pisati, čital je naše letopise, zlagal svete pesni svetnikom. Ne, treba vedeti, da mu to ni bilo dano od Boga...

Patrijarh. To ti je branje in pisanje! Kaj si še ni izmislil! Bodem car v Moskvi! O, on je hudičevo orodje! Vendar ni treba praviti carju nič o tem; zakaj razburjati vladarja? Dosti bo, če naznanimo beg vodji Smirnovu in vodji Efimjevu. Kako bogokletstvo! Bodem car v Moskvi! Zgrabiti, zgrabiti hudičevega služabnika in ga poslati v Solovecki, za večno pokoro. Kaj ni to bogokletstvo, oče opat?

Opat. Res, pravo bogokletstvo, oče moj.

III.

1. Carske palače.

Dva primiznika.

Prvi. Kje je vladar?

Drugi. V odpočivalnici je.

Že s kakim vragom se ti je zaprl.

Prvi. Aha; to mu najljubša je beseda: Čarovniki, preroki in vražarji.

Samo vražari, ko nevesta rdeča

Rad vedel bi, kaj uganjujejo.

Drugi. Glej, tam prihaja. Naj povprašam ga?

Prvi. Kako je mračen!

Car (vstopi). Moč imam najvišjo;
Že šesto leto je, da mirno vladam,
A sreče v moji duši ni. V mladosti
Zaljubljam se mi in si želimo
Uteh ljubezni, a če srčni glad
Pomirjen je, dobivši zaželeno,
Se hladni dolgočasimo, trpimo!...
Zastonj vražarji mi obljublajo
Življenje dolgo, dolgo, brez nemirov —
Oblast, življenje me ne veseli;
Že čutim srd nebeški in nesrečo.
Nesrečen sem. Pomiriti hotel
Sem narod v slavi, zadovoljstvu,
Z dobroto ljubav pridobiti si.
A pustil sem te trude brezuspešne:
Oblast ž večja ljudstvu ni prijetna.
Ljubiti narod samo mrtve zna.
Neumneži smo, če nam ploskanje
Srce razburi, ali krik živahni.
Bog je poslal na našo zemljo glad;
Bolestno vpil je narod v mukah težkih,
Vse žitnice sem jim odprl, a zlato
Razsul sem jim. Dal sem jim mnogo dela:
A oni so proklinjali me v jezi!
Požar jim je vse hiše pokončal;
Sezidal sem jim nova bivališča:
Požar očitali celo so meni!
Glej ljudske sodbe: išči si ljubav!
V družini najti menil sem tolažbo,
Osrečiti sem mislil hčer z ženitbo;
Smrt ženina odnese ko vihar...
Tedaj očita zlobna govorica
Ljudij nesrečnemu očetu, meni,
Da hčérinega vdovstva sam sem kriv!...
Če kdo umrje, — skrivni sem morilec:
Teodorjeve hitre smrti kriv sem,
Zastrupil svojo sestro sem carico,
Ponižno nuno... vse seveda jaz!
Ah, čutim, da nas ne umiri nič,

Na svetu žalosti, muk in trpljenja
 Nobena stvar — mogoče le še vest —
 Kako praznuje zdrava in vesela
 Nad ogovarjanjem in tajno zlobo,
 A če na njej samo en madež je,
 Če se edin mogoče je napravil,
 Tedaj gorje! Kakor okužena
 Pogine duša, strup v srce se vlije
 In bije nam v ušesih in očita,
 Slabost prihaja, v glavi se vrti ti,
 Otroci so krvavi ti v očeh...
 In rad bi zbežal, toda kam... pregrozno!
 Nesrečen tisti, če mu vest ni čista.

(Pride še.)

NE VEM KAKO... FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Ne vem kako,
 ne vem zakaj —
 razžaloščen
 razmišljam zdaj...
 Srce si mi
 prevarila,
 bolešno ga
 razžarila...
 Ugasnil dan
 ti je v očeh,
 cvetočih lic
 zamrl nasmeh —
 ne vem kako
 ne vem zakaj...
 V srce hiti
 brezzvezdna noč —
 obup, vampir
 krvi iščoč...
 Ah, pridi, glej
 pomladni čas —
 duhtečih rož
 pripni za pas — —
 Bolest molči,
 polje okrog,
 ko dahne dih
 ljubezni bog!

ŠOLSKA IKONA.

SRBSKI SPISAL DR. LAZA K. LAZAREVIĆ.
 PREVELA I. IN F. KLEMENČIČ.

(Nadaljevanje.)

Tako smo mi računali, pa tudi učitelj
 ni imel ničesar proti temu, da je Mara že

dovršila »vzgojo« in da bi se zdaj naj
 hitro začela učiti domačega dela. Že je pop
 mislil pogovoriti se o tem z narodom, ali
 se je zgodilo nekaj, kar je prečrtalo naše
 račune.

Tega leta je prišel v naše okrožno
 mesto vladika (škof). Nočem vam pripove-
 dovati, kaj se je tu vse pripravljalo, niti o
 tistem tekanju in upitju popov. Dosti da
 veste, da je bil naš pop najstarejši v celem
 okrožju in da mu je vsled tega pripadala
 neka posebna čast in naloga pri pozdrav-
 ljanju novega vladike. Narod je sklenil, da
 za ta dan dá popu napraviti novo obleko
 in učitelj je cela dva tedna šival kapo ter
 jo izvršil, kolikor bolje je znal. Ko se je
 pop vsedel v voz pred našo cerkvijo, spre-
 jelo ga je dvanajst konjenikov, ki so bili
 iz našega sela pri brambovcih in oni so
 spremljali popa v mesto, a med celim po-
 tom so streljali iz pušek in prepevali. Za
 popom, v drugem vozu, vozil se je kum
 Ninko in Gluvič in za njima še mnogo
 ljudstva. Pravijo, ko je naš pop prišel v
 mesto, da so zvonili zvonovi in pokali
 možnarji, kajti konjenik, ki je stal na kri-
 žepotju, ko je zagledal popa v takem slavu,
 je mislil, da je vladika, pa je zabodel ko-
 nju ostroge — za nagrado.

Pa bilo temu, kakor drago, vladika je
 prišel in naš pop je tu postal sokol. Vla-
 dika je takoj priredil obed. Bilo je vse
 polno ljudi, a naš pop, pravijo, je sedel na
 gornjem koncu mize. Kdo bi se hotel me-
 riti z nami! Po obedu, pravijo, se je ljud-
 stvo pomalem razišlo ter so ostali pri vla-
 diki le popi.

Tedaj je začel vladika drugega za
 drugim vprašati, kako se zove, odkod je,
 kakšna mu je župnija itd., pa je vprašal
 tudi našega popa. On mu je vse povedal,
 kako je, pa nas je hvalil — hvala mu! —
 kakor svojo deco. Potem, pravijo, je rekel
 sveti vladika: — Ti si, oče, od najstarej-
 ših tukaj; a, za Boga, koliko ti je let?

— Jaz — je rekel pop — in narod računamo, da mi je tako kakih sedemdeset.

— Lepa starost! — je dejal vladika.

— Bog daj, da bi še dolgo živel! — A, za Boga, oče — ne zameri mi — kje si bil ti v šolah?

— Jaz sem se — je rekel pop — učil pri mojem očetu, ki je popoval v starih časih; ko pa so ga ubili Turki, ostal sem sirota ter zbežal v to selo, kjer me je pozneje oblast posvetila v popa.

— A tako se nisi, kakor praviš, učil nikakih šol?

— Nisem nikakih.

— A poznaš li pravila božje službe, kakor treba, in obrede?

— Jaz, oče vladika, lahko ponovim, kar je rekel neki stari pop Stoko: kogar sem krstil, ni se poturčil, kogar sem zvezal v sv. zakonu, ni se ločil od svoje žene, in komur sem pel na grobu, ni se povolkodlačil.

Pop Mitar je potegnil našega popa za suknjo. Vladika se je sladko nasmejal.

— Lepo, oče! — pravijo, da je rekel.

— Hvala ti! Take jaz tudi potrebujem!

Ko so potem odšli, pa je pop Mitar skočil na našega popa:

— Kako, da ti govoriš tako pred njegovo prevzvišenostjo?!

— Pa kako bi? — je dejal naš pop.

— Tako je vse na dlani! Pozabil sem še mu reči, da sem tudi enega Turčina pokrstil, in glejte ga, vsi ga poznate, zdaj je vrl kristjan in gospodar, kakor nobeden v selu.

Vladiki pa se je zares omilil naš pop, kajti prvo nedeljo po tem, je baš pop delil anaforo, a rrr! kočija, ki je postala pred cerkvijo. Skočil je ž nje mož, ki je sedel s kočijažem, ter poljubil popu roko:

— Fojdite, — je rekel — pozdravlja vas gospod vladika, da pridete na kosilo.

Pop se je vsedel v kočijo, pa tudi Maro je vzel s sabo. Gugal se je, brate, voz, človek bi rekel; zdaj padejo ven, ko-

nja pa kakor zmaja! Narod je snemal kape, kjer je pop prošel, in vsakemu je bilo srce polno. Ni šala, naš pop! Pa je tudi možak! Saj bi se mu spodobilo, da bi bil sam vladika!

Ko je pop prispel v mesto, pravi Janko Radulović, pri katerem mi kupujemo sol in ki ima hišo poleg vladikinega dvorca, da ga je vladika pričakal na vratih in pomagal popu z voza, pa mu ni podal ni roke v poljub, nego sta se, pravi, poljubila v obraz.

Mara je takoj skočila ter poljubila vladiki roko, on pa njo na čelo.

— Tvoja? — je vprašal vladika.

— Božja, pa moja! — je rekel pop.

— Da je živa in zdrava! — je dejal vladika, milovaje dekletce.

Vseli so se za kosilo. Posadili so Maro k popu, pa so ji visele nožice raz stola in sam sveti vladika jo je namestil. Tedaj je vstopil star mož ter prinesel skledo z jedili, a Mara je skočila pa mu poljubila roko. Starec je ves zardel.

Ko je starec odšel, je vladika pogledil Maro ter rekel:

— Temu starcu, hčerkica, ne moraš poljubljeni roke. To je moj kuhar!

— Le naj, oče vladika, — je dejal pop. — Star mož je! Tako sem jo jaz učil.

— Od tebe se, oče, — je rekel vladika, — ima tudi star človek česa naučiti. — Kako pa je ime tvoji mali?

— Mara.

— Da je blagoslovljena!

Po kosilu se je vladika mnogo in o marsičem razgovarjal s popom. Vabil ga je, da bi ga vzel v konzistorij, ali pop je rekel, da nikakor ne more zapustiti sela, »a zbog samega mene«, je dejal, »pač ni vredno, da bi premeščal konzistorij v vas!« Vladika se je dobrodušno in lahko nasmejal.

Tudi z Maro je marsikaj govoril.

— Kteri je to svetnik? — jo je vprašal ter pokazal s prstom na neko sliko na steni,

- Car Lazar! — je dejala Mara.
- Glej, glej! A od kod veš ti to?
- Prečitala sem tisto tam doli.
- Ja, kaj ti znaš čitati?
- Znam.

Vladika je prinesel neko knjigo pa jo dal Mari, da bi čitala. Ona jo je odprla v sredini. Namrdnila je obraz pa začela glasno in monotonno, kakor čitajo vsi otroci:

»Mače vojsku starac Jug-Bogdane, u Bogdana silna vojska bila...«

— Stoj! — je rekel vladika. — Kdo je to, Jug Bogdan?

— Ne živi on, — je odgovorila Mara. — On je padel na Kosovem.

— A kaj je to, Kosovo?

— Kosovo je polje, kjer so Srbi izgubili carstvo in kjer je umrl srbski car Lazar.

Tu so njene očice znova poiskale sliko Lazarjevo.

— Lepo, dete moje, zelo lepo! — je dejal vladika. — Vzem! to knjigo pa čitaj doma!

— V dar? — je vprašala Mara iznenadeno.

— V dar!

To je bila velika pesmarica, vsa v zlato vezana.

Pop je sklonil glavo in od radosti so mu padale solze na krožnik.

Potem jo je vladika vprašal, kaj se je učila, in ko mu je odgovorila, da dovršuje četrti razred, je vprašal popa:

— Pa kaj misliš sedaj ž njo?

— Mislim, oče vladika, da jo dam v kumovo hišo, da se otrok navadi dela.

— Škoda bi bilo — je dejal vladika — iztrgati dete iz šole. To je — je dejal — glava, kakor jih je malo. Ni se ona rodila, da bi pobirala lan. Ampak ti jo daj dalje v šolo!

— Nisi-li čul, oče vladika, dovršila je!

— Vem! dovršila v selu, a zdaj jo daj dalje v mesto, v Beograd.

Popa je zabodlo, kakor da ga je kdo z nožem zadel.

— Ja, ali se naj ločim od svojega otroka? — In brada mu je zadrhtela.

— E — je rekel vladika, — ti želiš svojemu otroku najboljše. Zato pa pravim, ne treba, da stopiš njeni sreči na pot.

— Bog ne daj! — je dejal pop jecljivo. — Pa kaj naj storim? Pouči me!

— Pošlji jo v Beograd v šole.

— A koliko časa traja to?

— Štiri leta!

Pop je prebledel kakor platno ter razprl oči:

— Kaj se tam, za božjo voljo, toliko uči? —

— Znanosti, — je rekel vladika.

— Pa čemu bo to njej?

— Kako, čemu, oče? Drugačen je danes svet, nego je bil za tvoje mladosti, a še bo drugačen, ko bo ona močna. Kedar dovrši šole, more biti, ako hoče, tudi učitelj. In potem, v mestu čaka otroka druga sreča.

Pop je obmolknil ter se potopil v misli. Tudi vladika je molčal. To je trajalo tako nekoliko časa, potem je rekel pop:

— Ali treba tu kaj potrošiti?

— Kakih pet, šest zlatov mesečno.

Popu je čisto odleknilo:

— Ni nič s tem, oče vladika! Kje je toliko denarja?

— Pa ti — je dejal — imaš premoženja, kakor so mi pravili, kakih tisoč zlatov.

Pop se je začudil:

— Kakšnih tisoč zlatov, kakšnega premoženja? Jaz nimam ničesar. Njej je res narod nekaj odločil, ali ni vredno vse niti sto zlatov. Tu ni govora o šoli!

Vladika je malo pokašljajal.

— Lahko je — je dejal — za denar, če le ti privoliš. To vse lepo uredimo. Tudi jaz imam neko malenkost, ki sem jo za šolo določil, a — je dejal — ne vem za boljšo priložnost od te.

— Oče vladika, važnejša je tvoja beseda in pametnejša od moje. Samo da še vidim, kaj poreče selo.

A kdo sme v selu kaj reči proti vladikini volji in besedi? Niso se dolgo prepirali. Seljaki so se potuhnili, le srce jih je bolelo, toda kar mora biti, mora!

In čez mesec dni se je že otroka pripravljalo na pot.

Velikanske priprave so delali.

NELLY. FRAN VALENČIČ. DUNAJ.

Palača bohotna se dviga mi v srcu,
dvorane sem jasne opremil kot car.
Lestenci visijo od stropa nizdoli,
kot bajka arabska se zdi mi ta čar.

Ta čar, to razkošje. ti parki okoli,
noči pomladanske, to morje srca!
O pridi, saj čakam v bogatem te spremstvu
poln ognja mladosti, poln čistih želja.

O pridi, ne boj se, ti sladka ljubezen!
Postavil sem mlaje, ovenčal portal.
Goplejše od tebe ni solnce nebeško,
čistejši od tebe noben ni kristal.

Nelly, Nelly, danes ti hočem,
danes ti nekaj povem:
Bajko neznano vsakomur,
tebi in drugim ljudem.

Bajko o solncu in roži
davno minulih že dni.
bajko o strti mladosti,
bajko od besnih strasti.

Diha, diha
Vesna povsod.
Roža izbrala si
miren je kot.

Solnce uzre jo,
v strasti vzkípi,
v strasti, pohoti
doli hiti.

»Danes je praznik,
bakanal,
brez pijače,
brez godal.

Ti si moja
vsa, ah vsa.
Zbogom, zbogom,
ha ha ha.

Solnce se vmakne
na zenit.
Roža je strta,
sok izpit.

Boj se mene! Kot zavržen angelj
zdi se mi, da tavam vsako noč.
Mlada odaliska hodi z mano,
diha mi poljub na lice žgoč.

In z odprtimi rokami vabi
v skrite gaje burnih me orgij.
Nudi mi razpenjene kozarce,
Kliče porogljivo: »Brate pij!

Prazni časo, smelo pij življenje,
polni časo, — duša naj molči.
Noč razpenja svojo črno haljo,
greh kreposti se v obraz reži...

Solnčni car hiti s krvavo bakljo.
Hvala, hvala, jasen je azur.
V sen pogrezajo se nočne sence,
v grobu krohotà se Epikur.

V mojih besedah je strup,
v prsih mojih obup.
Nikdar ne bodeva skup,
boj se me, Nelly!

Ne, ne, nikdar, ah, ne boj se me, Nelly,
duša otožna, srce je bolno.
Zunaj mi brijejo vetri studeni,
vzdih po tebi na ustnah zamró.

Mestnega šuma uho ne posluša,
ženskih okó ne pogleda igrač.
Idite k vragu, neskončni aleji,
tuji obrazi, razkošje palač.

Tuji obrazi, razkošne palače,
črne, pohotno žareče oči.
Jaz ne bojim se strupenega pika
nočnih siren razuzdanih strastij.

Daleč sem, daleč, a misli so blizu.
K tebi hitijo iz Dunaja proč.
S tabo ljubkujem se v blaženih sanjah,
plakam in smejem se sleherno noč.

MAKSIM GORKIJ. EVGENIJA MART. PETROGRAD.

»Pravega človeka« ne more nič zadovoljiti: niti življenje v mestu, niti na kmetih, pa tudi ne napredna ali še le razvijajoča se kultura, njega stiskajo povsod okoli. To vam je želja po svobodi, ki sili kakor neurje na dan, ki trga vse vezi, vsako društveno razmerje; to je ljubezen do svobode zaradi nje same, do svobode, ki je ne moreš formulirati, kar pa tudi ni potrebno.

Bosjak vam je človek, ki bi hotel zbežati od vsega, kar je stalno, sigurno in navadno. Kaj ga tako goni od kraja do kraja? Kot odgovor na to vprašanje razvija se pred nami zanimiva psihologija elementarnega ruskega življenja, ki še blodi po temi, in kjer še zavest slabo funkcionira in mnogokrat še ne ve, kako bi ji trebalo delovati.

To topo nezadovoljstvo, ta elementarni nemir, o katerem si tisti, ki ga je popadel, ne ve dati računa, to hrepenenje, ki očigledno nima nikakšnega realnega temelja, vse to se morda najjasneje kaže pri Tomi Gordjejevu, junaku enako imenovane novele Gorkega.

Moglo bi se misliti, da je mladi, lepi milijonar Toma vsaj zadovoljen, ako že ni celó srečen. Toda on ni niti zadovoljen. Ko je opustil svoj posel, trgovino, ter se odtrgal od svojega družabnega razreda, ko se je nekolikokrat hudo prevaril v stvareh svojega srca, postaja ravnodušen proti vsemu, začčenja piti ter postane bedak in idiot. V Tomi Gordjejevu iztiče Gorkij zlasti mistične elemente bosjaške narave. To je neka nejasna žeja po absolutni resnici, absolutni pravici in absolutni iskrenosti v razmerah med ljudmi.

Toma je po svoji prirodi, ki je nesposobna za kompromise, bosjak in proletarec, vkljub njegovim milijonom, skitalec, ki je vzklikal na ruskih tleh, to je človek, ki ni

samo da ni dorastel borbi, nego še celó z neko naslado pospešuje svojo propast. Ta propast ga privlači kakor brezdno, v katero vsaki hip pogleduje. In on čuti o tem, kako mu gine zavest, kako nemirno mu tolče srce, kako se mu stiskajo prsi. Z elementarno silo ga prevzema skušnjava, da bi se strmoglavil v brezdno, da bi tam doli našel nekaj neznanega, nekaj, kar se v življenju ne da doseči. Saj je tako strašno osamljen. Ta osamljenost ga muči, ruje mu v srcu, trga ga na kose. Zastonj se obrača do ljudi, ječe in rotè jih za ljubezen, za svetovanje, za razjašnjenje... Ljudje so gluhi in nemi.

Zelo težko je določiti stvarne vzroke, ki spremene človeka v bosjaka. Evropejec z zapada ne sme se čuditi, da vsi stvarni vzroki, ako jih gledamo z nekega razumnega stališča, nimajo prave osnove ter se pokažejo kot nedovoljni in da velja kot temelj bosjaštva samo stavek: »He, hrepenenje mi je zagrenilo življenje«. Stvar je pač ta, da se gre tu za elementarno prikazen, čije korenike so skrite v narodnem značaju in v zgodovini ruskega naroda. Pri njenem ocenjevanju se moramo ozirati tudi na pritiskanje državne moči, na žalostno jednoličnost meščanskega življenja, pa tudi na okolnost, da ruske oblasti storijo vse, kako bi razdrle vsako vez med ljudmi ter jih pustile brez vsakega upa in osamljene. Toda to še ni vse. So še ostanki plemenskih in zgodovinskih elementov, ki silijo v bosjaštvo. V naraščanju proletarijata in v kompliciranosti življenja v obče nahaja ta nagon ugodna tla, in zato ima Gorkij prav, ko trdi, da so skitanci postali socialna prikazen in da se stavljajo razred za se.

»He... hrepenenje me je spravilo tako daleč« — ta motiv se ponavlja v večini proizvodov Gorkega. To je glavni motiv njegove bosjaške psihologije, ki je pa on ne izcrpljuje docela, tako da mu ostaja velik prostor za raznovrstne variacije. Te

varijacije bi bile še mnogovrstnejše, ako bi zavest bosjakov ne bila tako topa in ko bi se jim misli mogle lažje formulirati. Pri Konovalovem nahajamo ta glavni motiv skoro v najčistejši obliki, pri drugih skitalcih javljajo se razven tega še mistični elementi ali ogorčenje nad realnimi razmerami in jarmom življenja.

Bosjaki Gorkega so prej proizvod nesitosti nego presitosti in zato so še bliže vsem, ki so žejni in ki jih hrepenenje mori. V njih gori jeza na življenje, zaničevanje konvencionalnosti ob navadni takozvani zagotovljeni ekzistenci, a njihovo sovraštvo do življenja omejuje se samo na filistrske elemente, kajti sicer napolnjuje bosjake velika, gladna žeja za življenjem. Mnogokrat se to hrepenenje po življenju pod čudovitim, simpatično risajočim peresom mladega pesnika zaodene v prelepo, da, celó nežno obliko. V neki povesti piše neka bedna prostitutka pisma izmišljenemu ljubimcu, dasi ve dobro, da ga niti ni na svetu. Ali ona nima ničesar več v življenju. Stvarnost jo je oropala vsega, kar olepšava človeško bitje, a ta pisma ji nudijo vsaj iluzijo, vstvarjajo ji poseben, fantastički svet, v katerem čuti, da se jo ljubi, da je žena in mati. To nam kaže, da Gorkij v svojih junakih ne vidi samo nesrečnih in bednih ljudi, marveč tudi ljudi z zahtevami, ki jih resnično življenje ni moglo zadovoljiti. Oni se krčevito lovijo za vsako sanjo, za vsak grad v oblakih, za vsako iluzijo, ki bi mogla izpolniti njihovo življenje ter odgovoriti njihovim nedolžnim, religioznim zahtevkom. To temo je Gorkij obdelal v jedni svoji najlepši povesti — Šestindvajset in ena. Zaprti v temno in vlažno klet, pripeti na delo, ki ga sovražijo, razjedeni od sifile, krast in drugih ostudnih bolezni, ti ljudje vendar ne pozabljajo, da so tudi oni bili ljudje, in hrepene po solčnem žarku, ki bi jim razsvetlil temno življenje. In ko so našli ta solčni žarek v obliki neke uboge hišne,

obdajajo ga z nekim uprav religioznim obožavanjem, čuvajo ga, popolnoma nedolžni, celo v svojih mislih vsakega blata... To je že pravo češčenje Matere božje. Kar pa Gorkega in nas k tem ljudem pred vsem privlači, to je njihova žilavost, ki nam pada včasih posebno v oči, ko je vsakemu takorekoč zapisano na čelu: ako hočeš uživati življenje, bodi previden! — ko nas zalezuje tisti mučni in ponižujoči strah, da prej ali slej vse izgubimo. Te pariye ne poznajo nikakšnega strahu, ne poznajo tiste ponižujoče skrbi za bodočnost; oni so se naučili velike umetnosti: uživati lepoto vsakega trenutka.

Oni so nepremagljivi. Njih ne more nikakšna izkušnja podmititi, nikakšna sila streti, z ust se jim nikdar ne izvije kakšna laž, neresnica in hinavščina, ker se oni ničesar ne boje. Oni nimajo ničesar izgubiti: ker nosijo vse v sebi, svoj jednotni duh, ki razume ničevnost življenja, ničnost in mučnost vseh človeških nagnenj. Oni vidijo pred seboj zdaj strahopetno, zdaj ogorčeno borbo za veselje življenja; oni vidijo, kako tekajo ljudje mimo njih z obrazi izkrivljenimi od pohlepa, sovraštva in zavisti, a oni stojijo izven te gonje, gledaje na vse to polni ponosa in oholega zaničevanja.

* * *

Skitalec Gorkega je simbol nezadovoljnega, upornega duha, ki dela, da človek vzdrhti pred blatom in nizkostjo življenja in da v borbi s to nizkostjo napne vso svojo nekultivirano, nedisciplinirano, divjo a ogromno silo. Gorkij nas ne kliče za seboj, ne nudi nam nič pozitivnega, nikakšne filozofije in nikakšnega kodeksa življenja, a poučeni po življenju in prošlosti ruske književnosti, poučeni po delih grofa Tolstega, ki je pravzaprav tudi sam skitalske narave, razumeli smo to ječanje drznega, heroiskega duha, ki koprni v ozkih okovih temnega vsakdanjega življenja, in naklonili smo mu vso svojo simpa-

tijo. Okolnost pa, da v vsakem Rusu, pa da je še tako omikan, tiči kos Mihajla Bakunina — pa čeprav samo teoretika Bakunina — pomogla nam je, da Gorkega, to uganjko, tako hitro razrešimo in se prepustimo globokemu uplivu njegovega razpoloženja. Njegova mlada in lepa romantika, srečna izjema v ruski književnosti, olajšala nam je to delo. Gorkij nam je pripovedoval o svobodi, o možnosti, da je človek svoboden tudi pod pritiskom našega časa, ki postaja od dne do dne bolj filistrski, on nam je predložil naš nemir, naš brezmočni protest, našo strahopetnost, ki se sramuje sama sebe — je-li potem čudo, da si je pridobil našo ljubezen?

OZIR NA „LJUBEZNIVE BRALKE“ IZ LETA 1850. DR. J. T.

Ženstvo le napreduje, in bolj in bolj se mu priznava opravičenost do napredka. O resnem in doslednem napredovanju se da pač govoriti še le v novejšem času; pri Slovencih se osredotočuje okrog »Slovenke«, ki si pač sme prav zaradi pozitivnega dela na tem polju prisvajati če že ne vseh zaslug, pa vendar vsestransko inicijativo v vseh zadevah, ki se tičejo našega ženstva. Nemala pa je tudi njena zasluga, kar se tiče informacij o ženskem gibanju drugod: saj je znano, da je svet — zlasti naš slovenski — pripravljen prirediti le onemu, kar se vrši drugod, že vrši!

Da opozorim na eno dejstvo. Še leta 1893. je mogel zapisati dr. Janko Pajk sledeče besede: »Razven Josipine Turnogradske in Lujize Pesjakove res da pred Pavlino Pajkovo in ob enem z njo ni delovala nobena obče znana pisateljica slovenska...« Kako pa je dandanes! Lep venec slovenskih pisateljic že imamo, izmed katerih ta in ona lahko vspešno tekmuje s sodobnimi in preddobnimi tekmeči »privile-

govanega« spola... In kdor zasleduje razvoj naše književnosti, mora zopet priznati, da je prav »Slovenka« bila ono ognjišče, ki so se pri njem najprej zbirale, potem grele in naposled si praktično urile svoje »nežne ročice« slovenske pisateljice. Za one, ki bero »Slovenko«, ni treba navajati imen in podkrepljevati trditve z zgledi.

Namen »Slovenke« seveda ni, vzgojevati pisateljice. Poglavitno je, da prinaša nekaj specifično ženskega gradiva, ki mu pri nas drugod ni prostora: znano pa je, da ženstvo rado čita, rajši menda ko moški, ki — baje — bolj ljubijo resne pogovore in globoko umstveno premišljanje. Žensko duševno življenje je gorko, utriplje naglo, je zelo receptivno, potrebuje zato mnogolične hrane; ženska pa ima tudi nagon k izobrazbi, čuti nje potrebnost.... Zato bi se morali listi, ki hočejo služiti napredku celega naroda — narod je le v slovnici samo moškega spola — tudi načeloma ozirati na duševne potrebe ženstva. Saj ta zahteva ne seza bogvedi kako daleč, ker so te potrebe izvečine tudi potrebe moških. Sploh pa si morajo moški dosledno reči: »Če smo na plesišču, v salonu, na promenadi dvorljivi, ne da bi se čutili ponižane, udamo se pač lahko idealnejši, pravi dvorljivosti črno na belem, ne da bi s tem kaj odkrcali od svoje moške prevzvišenosti....«

V dobi narodnega navdušenja, v sredi 19. stol., se kažejo pojavi prave obzirnosti. Zanimivo svedočbo najdemo v Janežičevi »Slovenski bčeli« l. 1850. V nekem »prijeteljskem dopisu« se čita med drugim sledeče: »Ne manj potreben je (skrbnih ozirov) tudi naš ženski spol. Žalostna skušenost nas uči, da tudi v izobraženem svetu poloviča človečanstva t. j. ženski spol nima občega pristopa k večji omikanosti. Na kmetih se misli, da je hčer že zadosti omikana, ako zna na molitvenik moliti, g. fajmoštru pred omoženjem katechismus odrekati in na trgu rajtati. U mestih je to

res boljše, zakaj tam imajo tudi Strickstund (!), potem smo pa tudi hitro gotovi.

»Bogati roditelji si res drugači (bolj nobel) počínajo. Nemški, francoski, engliški Sprachmeister, Hofmeister, Conversationsmeister, Fortepiano in Bog ve še kaki Meister ima kaj opraviti, kar drugače niso gebildet; na prave potrebe krasnega spola se je pri naučovanju čisto pozabilo.....! Odtod toliko nesrečnih roditeljev brez prave ljubezni in lepega obnašanja otrok, torej tako malo slovenskih rodoljubov, kir je materno mleko saj pri jednim delu slovenskih občanov čista ptujšina, za slovensko pokolenje pogubljivi strup. Da krasotice nekaj čitati hočejo, vsakteri vidi, kdo vigréd človeškega življenja pozna; i kir jim vsaj v mestih nimamo ničesar zabavnoga (kratkočasnega) podati, se poprimejo pokazljivih nemških romanov, s katerimi je že skoro celo Slovanstvo poplaveno, n. p. Pariške tajnosti.... To kervavo rano zaceliti je preimenitna naloga slovenske Bčele, dokler duh veka tudi ženskemu spolu obče ustave za izobraženost ne poda. Tako je slavni rodoljub Purkinja, doktor lekarstva, sklenil v Pragi, ako še ne tekočega (1850.), saj prihodnjega leta za ženski spol več zloj znamenitih predmetov predajati; le početka je treba.

Res nam vse to nekaj diši po plesni-vosti — saj živimo že v novem stoletju — ali naše srce sluti, da klije pod to plesnjo toplo življenje, prava ljubezen. Ponosni smo, da smo tekom 50 let mnogo napredovali, da smo postavili svoje ideale višje, ali na tihem tudi vzdihnemo: »Postali smo višji in večji, ali tudi malenkostnejši!«

MAGDALENA.

J. S. MACHAR. Z DOVOLJENJEM PESNIKOVIM
PREVEL ANT. DERMOTA. PRAGA.

IV.

— — — — —
»vidiš, vidiš, dete drago,
(teta že Lucijo tika)

kaj vse zna ta vaša moda!
Kak stoji ti! Ta krojač zna!
Kaj pa, saj imaš i stas ti!«

Dopoldansko zlato sonce
pada v sobo. Vse je čisto,
spravljeno kakor pod steklom.
V modrem lesku bliskajo se
šipe slik, okvirji, pokrov
od spineta, naslanjači.
Luci pred zrcalom zadnji
gumb zapenja novih kril si.
Siva barva, kraj angleški
prelepo pristojna temu
krasno zrastlemu telesu.
Nje oči žaré se tudi,
(ni je ženske, bralec dragi,
ki ostala bi ledeno
mirna v hipu tem!) In teta
kimajoč okrog nje hodi,
komentuje: »Kje so naše
stare mode!... Kje so časi!...
Kje navade!... Človek samo
še ostal je... Nanjga le je
pozabila tista s koso!...«

»Dosti teta, ni besede —
kdo bo pa tako govoril!«
Luci teti zapretili.

»No tak, zdrava jih raztrgaj«,
spet gospa smeji veselo
se in po navadi davni
Luci potreplja za uškom.

V teh par dneh je v Luci našla
novo žitje. Njena duša
bila je elastična, le
takrat rastla je, če mogla
kvišku spenjati se je krog
česa silnejšega, drevca,
grma, al samo mladike.
Te pa nežno ovijo se
z listjem, cvetjem svojim, s stebлом,
strnejo se v žitje eno
z njo, v nerazločljivo žitje;
vdarec, ki na to namerjen,

tudi nje zadene, s smrtjo
njeno i konča njih žitje...

Tak je Luci navezala
slabo dušo to na sebe;
starki bila je v veljavi
kakor mati. Precej v jutro
sive je lase česala,
čepico napravila ji,
morala ukazovati,
kaj se kuhalo bo danes —
vsak trenotek vpraša teta:
»Luci, kaj ti praviš k temu?...«

S slastjo, silo Luci žije
novo žitje. Prosto, ljubko
notranjost nje v tem ovzdušji
diha. Ko se spomni časih
dnij preteklih, — kakor bi se
zmislila ostudnih sanj iz
davne, davne minulosti.
Časih istovetiti ne
more z ono Luci se tam
v tisti hiši razupiti.

Samo ena stvar jo moti:
Jurij. Redkoma ga vidi,
časih zjutraj, pri obedu,
časih zvečer. Tesno ji je
zmir v navzočnosti njegovi.
Vedno bolj in bolj spoznava
v njega suhi ga praznoti.
Zoprni ji dovtip njegov je,
s kojim se nalašč postavlja;
z njega besedij ji veje
parfum, ki ga je čutila
v prejšnjem svojem trudnem žitju.
Toda vedno srd jo zgrabi
radi brezobzirnosti, kot
s teto svojo se zgovarja,
slastno bi se vrgla nanjga,
s stisnjeno pestjo ga bila,
zadavila ga kot mačko...

— — — — —

Spet obe pri svojem delu
mi sedita. V sobo stopi

stara hišna, ki vratarja
javlja, z baziliskovim pa
okom meri Luci, ki se
nad šivanjem sklanja.
S čepico pod pazduho za
njo priplazi javljeni se,
se odkašlja, sivi pogled
mu na Luci obtiči, in
užas mu oči izbuli —
a za hip le; kot poslanec
velikih stvari postavi
slavnostno se: »Milostiva,
doli nekdo danes tretjič
že vprašuje po gospodu
mladem. Pravim, ni doma ga. —
Kdaj pa pride? — Jaz: ne vem. Po
neki gospici vprašuje.
Menim, to-le tu je mislil...
to gospico... Milostiva,
lepim dnes stvarjem na sled sem
prišel. Oj, prevara grda,
najgroznejši greh, ki storil
mladi ga gospod nad vami!
Gosta lepega pripeljal
v naš poštenu dom! Jaz vse vem«.

Stara teta je vsa blede:
»Dosti, dosti! Ni besede«.

»Ta je padla —« pravi hišnik.

»Ven, ven! Ni besede več ne«.

»Milostive čast je mar mi —«

»Ven!« tresoča se od jeze,
kakor nikdar ni je videl,
teta stara ob tla buti.

»Meni prav je«, stražnik hiše
gode vžaljeno med vratmi.
Suha služkinja pa vleče
presenečena za njim se.

»Sodrga«, zdaj se razvname
stara dama... »Toda Luci«,
tolažeče se obrača
k Luci, ki velike solze

tiho vdirajo z očij se ...

»Nekaj z njim bom govorila.
V jedru on je dober človek,
vidiš, branil rad bi mene,
ne pozna le položaja . . .«

Spet poljublja jo in gladi
na sencih lase ...

»Da, tukaj«,

hišnik se glasí med durmi ...
Kdo prihaja? ... Kri zastaja
Luci v žilah: oče njen je! ...
Krog pogleda, v kalnem oku
radost se zabliška — pogled
obtiči mu na Luciji!

Teti se na to prikloni:

»Oprostite, milostiva,
sveto pravo sem me vodi,
pravo oče te deklice!«
teatralično pokaže
na Lucijo, »tak, otrok moj —«

vrata treščijo v hrbet ga
v tem, in Jurij lic plamtečih
skoči v sobo, obe ženski
si oddahneta iz duše.

»Vi želite?« z burnim glasom
Jurij vpraša, ga spoznavši.

»Jaz sem oče te deklice,
vi, gospod pa ste izvolil
smelo se predrzniti, da
ste odvzel jo skrbi moji —«

»Skrbi!« vzklikne Jurij divje.

»Skrbi«, z basom zatrjuje
mu pijanec. »Pač imava
razen nazor o življenju.
Kaj je čast? Beseda prazna.
Toda k stvari. Jaz sem nekdaj
bil učitelj, da, gospoda,
čudite se, da, učitelj!
i jaz dnes ... Usoda lahko
često nas premaga ... Toda
pohoditi svojih prav ne

dam ... In hči je v moji moči.
Paragrafi so pri roki —«

»Dost besede«, hipno mirno,
zaničljivo se smehlja
Jurij ga sedaj prekine.
Iz denarnice mu nekaj
v roko stisne.

Razorožen

in krotak v trenutku prime
za roko njega pijanec.
»Vi, gospod, ste pošten človek,
z nami imate sočutje«,
njega bas v globini trese
se v hvaležnosti nenadni,
»vam izročam svojo hčerko.
Sreča moja, Antigona
mi je v bedi moji. Vi le
znate prav jo oceniti ...
Luci, ti v spomin si vtisni
svet očetovski moj dobri:
spoštuj svoje dobrotnike! ...
Dovolite«, k Juriju spet,
»da bi časih smel sem priti ...«
in pretkano šepetaje
glavo svojo k njemu sklone:
»bujno kri hči moja ima,
pa avtoriteta oče
bode v mejah jo držala ...«

Jurij mu odpira vrata.
Dobri oče še potrese
roko mu in priporoča
stari dami se, Luciji
pogrozi in ide ...

Tiho,

zadušljivo tiho bilo
v sobi zdaj je. Jurij k oknu
stopi in na šipo bobna
koračnico neko urno.
Naglo k teti se obrne,
ki vsa skrbna se ozira
na Lucijo: »Na deželo
dnes odpeljemo se«,

»Dnes še?«

»Po obedu se peljamo.
Vse pripravi. Že naročil
sem kočijo«.

— — Kakor strela

vrglo ga je iz kavarne
danes. V njem je vrelo peklo.
Govorilo se je razno.
Nekdo je i to omenil,
da je Luci zginila. Smeh.
Jurija so vpraševali
križem vse; a tisto boljše
čustvo zopet ga obide:
kakor da bi gledal vanjga
pogled tistih modrih očij,
in to dekle mu je bilo
vzvišeno, čistejše, višje,
nego vsa ta družba tukaj.
Po pravici je povedal,
toplo in prepričevalno.
Smeh homerski zagrmí tu.
Zviti Jurče! Kakšen plašček!
Kak izvrstno uredi si!
Pelje jo pod streho svojo,
dá za Cerbera doma ji
prostodušno staro teto,
kteri potlej deklamira
o spokorni Magdalení
z nepokvarjeno še dušo —
da skrivaj lahko naslaja
z lepim, svežim se telesom!
Zvitorepec! —

S častjo svojo

Jurij se zaklinja — toda
smeh mu znova odgovarja ...
Žolč se zlije mu po krvi:
prazne lumpe jih nazivlje,
glupce in ljudi brezčastne,
družbi njih odpoveduje
se za vedno in odide.

Precej najme si kočijo.
Na deželo brž oditi,
to mu sidro je rešilo. — —

Bleda in težko diha je
vstane mi sedaj Lucija.
Celi stavki ji kipe na
jezik, ona reče samo:
»Vi ne, ví, jaz pojdem sama!«
Spet na stol se zgrudi težko.
Nič ne plača, več ne reče,
pogled svoj upre v praznoto,
kot bi vjeti še hotela
nekaj zginjajočega.
Stara dama k nji se vrže ...
Jurij samo strogo méni:
»Nič. Detinstvo! Pojdemo«.

— — — — —

Bralec moj, kak malenkostni
vendar naši so naklepi!
Z epskim mirom sem ti hotel
naskicirati par slik iz
žitja drobnih ljudi naših —
a priznati, glej, ti moram,
da se zdaj mi trese roka,
da v oči mi stopa vlaga,
da na duši mrak leži mi
puste, prazne tožnosti ...
Proti vsem pravilom strogim
zopet silim se v ospredje
namesto junakov drobnih ...
Ah, spomini so, čitatelj;
z moje daljne domovine
mi prišla v spomin je slika ...
Dunaj mi buči pod oknom,
razgovori in koraki,
po cestah mi tramvaj cinka —
jaz pa vidim daleč, daleč
eno cesto ... Z Prage pelje.
Proga prašna in široka
gre skozi morje polj zelenih,
gre skozi par vasí neznatnih,
niža se, pa spet se dviga,
tu se kroži, tam gre ravno —
kakor platna pas neskončen
teče, teče, da na koncu
horizonta kaže oku
se kot ozek, sivkast trak ...
Telegrafni drogi pesem

monotonsko pojejo ...
 Voz ropot, ki se v koraku
 dalje zibljejo počasnem,
 se razlega po širjavi ...
 Vidim tudi, kak hiti po
 nji dečak — presrečen človek!
 Na počitnice domov gre,
 za njim duij je tesnih vrsta,
 pred njim osem tednov sreče,
 v radosti solzi se dečko,
 ko zagleda svetle strehe
 na cerkvenih znanih stolpih ... —
 Ah, poznam ga ... Često vidim
 ga na sliki obledeli —
 to je mojih šestnajst let ...

— Ne, čitatelj, ne napišer:
 ti nobene elegije
 o mladosti preminoli —
 samo vzdihnil sem — in dosti.
 Toda v zoprnem tem mestu
 več resnično človek nima
 nego vzdihljaj in spomine ...

— — — — —
 Skoz Visočane kočija*)
 po vijoči cesti kvišku
 se pomika polagano.
 Solnčnika razpeta zoper
 žgoče žarke sonca dami
 branita. Nasproti njima —
 pomaknivši si klobuk na
 čelo — Jurij leno puši
 cigareto. Zdaj šele si
 Luci sname gosti zavoj
 raz obličje, in nje oči
 modre plašno naokoli
 gledajo.

A kočija
 zmir še dviga vkreber se po
 boku vrha. Siva Praga
 tam na levo v dimu gostem
 kot prikazen v bajki tožni
 s stolpi stoterimi. Z desne
 pa odpira se dolina.
 V čistem zraku kakor nádi

*) Kraj blizu Prage.

zlat trepeče svetlo solnce
 na nji in žari se. Barve
 vse so tako sveže, kot da
 kraj je haš umit. Stezice
 pestre pa bežijo vedno
 ožje, vedno dalje, dalje
 prav do koncev horizonta.
 Tir železni na nasipu,
 ceste z drevoredi, rjavi
 holmi in vasi, ktere
 se potapljajo v vrtovih,
 temno modri gozdi dalje,
 in še dalje modri vrhi,
 z nádihom obdani lakhim,
 da kot vzdusni so oblaki —
 panorama idilična,
 ki nad njo pod nebom modrim
 beli plovejo oblački.
 In škrjanci nevidljivi
 trepetavi vrisk sejo iz
 visočine. In ob cesti
 cvrčkov mi vrešči armada.
 Ljudski glasi, rezget konja,
 biča ostro pokanje sem
 časih prileti z daljave.
 Vzduh pa vonja intenzivno
 v opojljivi svežesti ...
 Luci gleda — pa oko ji
 ne pojmlje teh detajlov —
 tak otrplo gleda nekam
 v negotovost, toda z dušo
 srka vase vtis celotni,
 zdi se ji, da dan spomladni
 v nji leži. In njena duša
 krči vtrujena pod njim se,
 a pri tem vsa blažena je —
 to je čustvo animala,
 ki po kruti mrzli dobi
 spet ga greje solnce žgoče.
 Nič ne ve, kaj pred je bilo,
 nič ne misli, kaj se bode —
 zatiskaje dolge rese,
 gleda samo, gleda, gleda ...

Žena le živeti žitje
 zna redno, bralec dragi!

Za-njo ni minulosti,
 razven če ji časih v duši
 švigne kakšna davna slika,
 ki pa čustev ne vznemirja.
 Za-njo ne velja ni »jutri«,
 razven če naj ji prinese
 srečen časek ... Srečna biti
 žena zna. Za nas je sreča
 sen bežeč, le mig svitlobe ---
 živci nje pa vjamejo ta
 sen bežeči, mig svitlobe,
 izsesajo ga razkošno
 do poslednjega atoma ...
 Gibčna in pa mehka duša
 le v tem snu živi, v svetlobi
 kakor roža, ktere listi
 se obračajo za solncem,
 tja, odkoder ono sveti ...
 Izruvana, presajena
 brž spusti i v novo zemljo
 korenine in spet pije
 z listjem svojim solnce, solnce ...

Na vrh klanca so dospeli.
 Ravna se krajina širi
 krog in krog. Ob cesti v sivo
 zelenih stoji valovih
 žito. Ondi pesa v barvi
 se blišči cekinasti.
 V razvrščenih lelah repe
 in krompirja stoji ljudstvo
 delavno, z dlanmi oči si
 senči, govori, na cesto
 gleda. Konji pa bežijo.
 Kakor vrata k njih prihoda
 otvorjena, polen cvetov
 stočastih je tu neskončni
 drevored kostanjev starih,
 Na kočijo zelenkasta
 mila senca pada. Teta
 po krajini skoz lornjeto
 gleda. Okrepčala jo je
 senca; Řipa in Ješteda*)
 išče, Milešovke, znane

na obzorju ji vasice,
 znane ceste, vse Luciji
 razkazuje; peljejo se,
 na obrazih časih svetlo
 solnce jim zabliiskne; Luci
 zdaj razgovori se, pravi
 o detinstvu svojem, kraju,
 kjer je žila; nepozvani
 splavali so vsi spomini
 srečni na površje duše.

Jurij molčal je. Le časih
 klel vročino je, komarje,
 drobne mušice. Odkril se,
 čelo zbrisal, zdehal, pušil.
 V njega duši v tem je bilo
 kakor v stanovanju, ki iz
 njega baš so se selili:
 vse je prazno, več glasú ni,
 nič se notri ne premiče —
 notri je tihota pusta ...

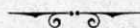
Peljejo se ... Vas ... Spet cesta ...
 Zopet vas ... In majhen ribnik ...
 Mlin ob njem je ... Nizka poleg
 ceste zdaj stoje drevesa,
 črešnje, češplje ... Peljejo se ...

Kar Luciji stara dama
 silno stisne roko: rdeča
 dva obokana se stolpa
 kot dve zvezdi zabliščita,
 vstaneta na horizontu ...
 »Že doma smo«, zašepeče.

Kratek záblesk švigne v oku
 Jurija — pa spet zazeva,
 da oči vse solzne ima.

Konja urneje zbežita
 brez vzpodbuje in brez biča,
 kot bi slutila cilj pota ...

*) Hribi na Češkem.

NOVE KNJIGE.

Knjige Matice Hrvatske so nam došle prav za velikonočni dar. Dar jih imenujem, ker devet knjig — tri znanstvene, šest leposlovnih — za 6 K — to je podarjeno, to ni kupljeno. Navedeno svoto bi presegala že cena znamenitega znanstvenega dela Vjekoslava Klaića: »Krčki knezovi Frankapani. Knjiga I., od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)«; v drugi knjigi bo pisatelj nadaljeval do propasti Frankapanov l. 1671. Delo, opremljeno z 41. slikami in rodoslovno tablo, je odstranilo nedostatek na virih zasnovane povestnice te veleslavne hrvatske rodbine, ki je posegala tudi v zgodovino slovenskih zemelj.

Marko Marulić, Judita. Epska pjesma u šest pjevanja. Uredio i protumačio Marcel Kušar. Uvodom popratilo Petar Kasandrić. Marko Marulić je slavni početnik umetne hrvatske poezije; baš lanijsko leto je preteklo 400 let, kar je objavil svoj epos Judit (1501), ki opeva znano sveto-pisemsko dogodbo; sodobniki in poznejši naraščaji so Marulićevo delo obsipali s hvalami, dandanašnji ima seveda le zgodovinski pomen. — Knjiga ima kot spomin štiristoletnice hrvatske književnosti svečano opravo in več lepih slik.

Dr. Stjepan Gjurašin. Ptice. — Prirodopisne i kulturne crte. Dio drugi. To z mnogimi slikami opremljeno delo nalikuje znamenitim Brehmovim prirodopisnim knjigam.

Med leposlovnimi knjigami je »Slavenske knjižnice« knjiga IX.: Ivan S. Turgenjev. Izabrane pripoviesti. — Svezak četvrti. Zabavne knjižnice CCXL—CCLI in sicer:

Isa Velikanović. Otmica. Pjesma u šest pjevanja. 1 K.

Vjenceslav Novak. Dva svijeta. Pripovijest. 1 K 50 h.

Josip Draženović. Povjest jednoga vjenčanja. Pripovijest. 1 K.

Adalbert Kuzmanović. Vitropir. — Slika u tri čina. 1 K.

V. T. B. U malome svijetu. Slike iz zagrebačkoga života. 1 K 50 h.

Posebno pozornost zasluži Ise Velikanovića pesem Otmica (= uplenitev deklice, neveste). To je velekomičen epos,

kojega dejanje se godi v turški Krušici južno od Save in v Gabriku kje na avstrijskih tleh. Turški Krušičani, na čelu jim zaljubljen Derviš, jezdijo čez Savo po lepo deklico Stano; mnogo strahu tem junakom med potom prizadene žabje regljanje, na zadnje pa ugrabijo staro babo namesto lepe Stane. Junaštvo moško in ženske čednosti so tu oblite s fino satiro, ki je na več mestih prepletena z duhovitimi izreki, na pr.:

»No kenjac (= osel) je zvijere, što po svojem sudi«.

»Kad nestane djela, riječi se rode,

stvaraju se priče, kad nestaju zgode«.

»Blago vama, djeco, što ste duše burne,

jer ne stiže slavu, tko za njom ne jurne.

Tko je ne ugrabi mladjanijem žarom,

neće trumom željom ni molitvom starom.

Na pntu se za njom plaho kosti lome:

mora da je kršan, tko srne za njome,

Različni so ljudje, a vse »tihe in brze« žena za nos vodi: »Veliko jedinstvo čovječjega roda!« itd.

Naš ženski svet, ki rad mnogo bere, naj ne zamudi se vpisati v »Matico Hrvatsko«. S tem bode ustregel svojim željam in koristil dobri stvari, ki naj bo in je kakor hrvaška tako tudi naša.

F. I.

Stihotvorenija i perevodi. A. Miloradović, L. Kologrivovoj, V. Gordêjevoj. Moskva. 1902. I.—III.+1—96 str. C. 50 kop.

Tako glasi v slovenski transkripciji rusko zaglavje prav mične knjižice, ktera obsega pesmi-stihotvore treh pesnikinj, širokemu krogu čitateljev povremenih izdanj le malo znanih. Kajti iz njih je bila do zdaj le gospa Kologrivo va znana po nekterih delcih svoje Muze, priobčenih v raznih periodičnih izdanjih, dve drugi pa do zdaj, to se pravi do pojava te knjižice, niste nastopali ni v novinah, ni v žurnalih.

Iz poslednjih dveh je gospa Gordêjeva tudi v našem zborniku priobčila le četiri pesmi: »Po večernicah«, »Poletnji dež je kak mlade solzice«, »Stara pisma« i »Božična noč«. Kitice gospe Gordêjeve so gladke i preispolnjene toplega i religioznega čuvstva. Tako vsaj meni recenzent »Mosk. Véd.«; več pa o njej za zdaj nič ne pravi, bodočnost pokaže, kako je okriljen njeni Pegaz.

Gospa Miloradović je pomestila v zborniku i izvirne, i prevodne pesmi-stihotvore. Pa i te, i druge kažejo, da je

njihna skladateljica še mlada pesnikinja. Stihotvorna forma še ni bez tehničnih pogrškov, prevodi so bolj dovršeni, posebno psalm 137. Prevodi gospe Miloradović so točni i ne grešijo proti izvirniku. Samo enega v gospej Miloradović ruska kritika ne odobrava: našla se je preveč dekadentstva, bez katerega bi prav lahko izhajala, tem bolj, ker je v njenih pesmih mnogo primerov, kateri kažejo, da umeje izražati se tudi prosto, vsem razumevno i dostopno.

Pesmi gospe Kologrivove pa so vse hvale vredne. Skladba je lahka i plavna, jezik pa prost i umeven. Tvorino svojim pesmim zajema pevkinja iz življenja, nrave, pa tudi človeškega srca. Nekočliko tvorine je tudi zgodovinske, pa od koder-koli črpa, vse prevarja dovršeno. K zgodovinskim temam je gospa Kologrivova nekako posebno sposobna. Sledeči primeri neoprovržno govorijo, da je to gola resnica: »Uspenski sobor« (tako se zove glavni hram v Moskovskem Kremlju), »Knježica Dolgoroka«, 5-a žena Ivana Vasiljeviča Groznega (Strašnega), i »sv. Filip«, metropolit Moskovski. Prvi stihotvor je zgodovina znamenitega hrama; drugi opeva peto ženitbo Groznega ter tisti strašni trenutek ko car topi mlado ženo v reki Moskvi; tretji kaže, kako sv. metropolit bere levite Groznemu, prihrušemu v hram božji s celo tolpo nečimernih opričnikov (carskih slug-podrepnikov), oblečenih nepristojno... Tudi prevodi gospe Miloradović so izvrstni i po obliki, i po točnosti vsebine izvirnika.

I tak, Slovenke, pa le imate lep slučaj naročiti si premično knjižico, posebno prigodno i dobro došlo tem, ktere se učijo ruščine.

Anonsiram to delce tudi za to ker v časih nesramnega egoizma i materializma niso le talenti v obče velika redkost, talentov pesniških pa skoraj do cela kar nič več ni. Tu pa se hkrati javljajo kar tri nadarjenosti, nadarjenosti ženske!

Torej se motijo tisti, komur je to taka malost, ktera ne stoji la bi prijava...

Božidar Tvorcov.

P. S. Naročati si knjige iz Rusije zdaj pač ni težavno. Moskovsko »Slavjanskoje Obščestvo« sprejema taka poročila gratis, pošilja se njemu samo marek (za-

znamek) mestnega kroja, t. j. avstrijskih v vrednosti knjige, ktero skoro odšilja privedeno društvo Idem.

Prvi ženski koledar na 1902. leto. (4. l. izdanja. Sestavila P. N. Arijan. Petrograd. 8°. 490 str. 1 rub.)

Z neumorno energijo nadaljuje gospa Arijan uže 4. l. svoje prekornostno i prelepo izdanje, kojega naslov smo privedli više, ne gledé na veliko tekmovanje cele grmade drugih koledarjev.

Izdanje se boljša od leta do leta, a letošnje je dopolnjeno posebnim, zdravilnim oddelkom, ktere ga so sestavile 4 ženske-zdravnice pod rokovodstvom prof. Bistrova. V tem oddelu nahajajo se prevažne reči: kako pomagati bolniku do prihoda zdravnika, kake najemati služanke, sroki nosečnosti, kako skrbeti za novorojenčke itd.

Polna sta tudi oddelka ženske naobrazbe i ženskih juridičnih pravic, iz kojih se najbolj obširno i mično govori o pravicah i dolžnostih ženske po ruskem pravu, posebno sv. zakona.

Zanimiv je oddel gibanja ženskega dela (vprašanja) za našo mejo. V tem oddelu je velika pomota ili celo napaka, voljna ili nevoljna, tega se ve da mi ne vemo: Tudi Finnlandija i otok Esel sta »za mejo«!

Tem potom pač prav ironizuje recenzent »Mosk. Véd.« po naslovu sestaviteljice tega oddela, govore, da bi namreč te dve »znamenitosti« tudi v Rusiji mogli najti si svoj kotič...

Oddel kronologije nekterih zgodovinsko važnih dogodkov pa je nenavaden tem, da so dogodki urejeni po mescih bez poslednosti let. Toraj nahajamo tako vrsto let: 1870, 1774. 1862 1871, 1857, 1901 i dr. Jasnost predmeta se ve da zahteva, da bi dogodki v vsakem mescu sledili v kronologičnem redu, pa še gorše bi bilo, če bi važni zgodovinski dogodki bili urejeni tudi po jubilejnih grupah: 25, 50, 75, 100 i 200 let.

Umrlim, dičnim ženskam so posvečeni prav mični nekrologi, a še zdravim, marljivim ženskam na ženskem torišču — prostani popisi jih delavnosti. Mej temi životopisi so najzanimiveje životopisne črtice o grofinji Praskoviji Sergejevni Uvarovi, predsednici »Moskov. arhiv. društva«. Ta učena ženska udostojila se je

tudi prelepe slike; pa v obče moramo reči, da so vse slike i sličice v koledarju gospe Arijan prav izvrstne. Vsaka poštena kritika pa bo pogrešala v knjigi, ki je za rusko žensko v mnogih obzirih tak izvrstna, tak častna, — domačega ognjišča i domače vzgoje otrok. I o prvem, i o drugi ne najdete niti najmenjše bilice! Tolazimo se le tem, da, česar še ni, pa še more biti. Menda tudi tu velja: Tiše jedeš, daljše budeš, to se pravi: Počasni konji niso vselej najslabši in poslednji...

Slovenke! če je res, da se ruščine učite, naročite si koledar gospe Arijan; Vas ne bo grevalo kakih 3 K s poštnino.

Božidar Tvorcov.

BELEŽKE.

Narod slovenski! Letos, ko se je vsa slov. domovina v lepi slogi zavzela za najvišjo šolo, za slov. vseučilišče, hočejo naši nasprotniki brezpogojno zatreti še celo naše srednje šole, zlasti celjsko slovensko gimnazijo. Kljub naporom naših poslancev in kljub jasno izraženi volji večine ljudskih zastopnikov vse Avstrije, rujejo sovražne sile ravno sedaj z vso silo na tihem zoper ta slovenski zavod.

V trenutku, ko je ves slovenski narod ene misli, da se brez boja ne smemo udati sovražnemu navalu, oglašil se je iz narodnih vrst glasen klic, da ustanovimo v Celju za slovenski gimnazij »Dijaški dom«, s katerim utegnemo najzanesljivejše zagotoviti obstanek slovenske celjske gimnazije. V Celju, ki stoji na slovenskih tleh sredi popolnoma slovenskega ozemja, postavili so naši sovražniki za nemčurske in odpadniške nemške gimnazijce »Studentenheim«, kateri se vzdržuje z davki v dobri tretjini slovenske dežele in za katerega so se nabirali in se še nabirajo denarni doneski po vsej Avstriji in Nemčiji.

Ali bi ne bilo naravno, da se združi tudi vsa slovenska domovina v ta namen, da z denarjem pokaže, koliko jej je za obstanek slovenske gimnazije v Celju, v tem kulturnem središču štajerskih Slovencev, kateremu Slovenci ne smemo nikdar priznati izključno nemškega značaja!! Ali ne dokažemo Slovenci svoje odločne volje za nadaljnji povoljni razvoj celjske gimnazije

na najlepši in najizdatnejši način, ako vsak po svojih močeh z denarnimi prispevki omogočimo ustanovitev »Dijaškega doma« v Celju, predno se našim sovražnikom posreči odpraviti slovensko gimnazijo?!

V Celju se je ustanovilo društvo za nabiranje denarnih prispevkov za »Dijaški dom«. Mnogi odlični rodoljubi darovali so že izdatne svote, ki pa, žalibog, še ne zadostujejo. Zato smo se obrnili mi slov. akademiki, ki v borbi za slovensko vseučilišče najbolj občutimo tudi nedostatke srednjega šolstva izlasti na Štajerskem, s pozivi na vse znane nam rojake, da blagovolijo vsak po svojih močeh prispevati za ustanovitev »Dijaškega doma« v Celju. Imena vseh darovalcev zapišejo se v spominsko knjigo »Dijaškega doma«, ter objavijo tudi v slovenskih listih. Imena ustanovnikov, ki plačajo najmanj 200 K, zabeležijo se pa, v večem spomin na borbo Slovencev za celjsko gimnazijo leta 1902, z zlatimi črkami na spominski plošči.

Pozivljamo torej še enkrat potom slovenskega časopisja vse rojake, katerim je za naš napredek na polju narodnega šolstva, da pokažemo to svojo željo ne samo z mnogimi besedami, ampak tudi z odločnim blagim dejanjem. Spominjajmo se pa, da dvakrat da, kdor hitro da, ter podvizajmo se, da ne zamudimo pravega trenutka! Nemudoma torej na delo za »Dijaški dom« v Celju!

Vsi denarni prispevki naj se pošiljajo na naslov: »Dijaški dom« v Celju.

Gradec, 20. malega travna 1902.

Akad. agitacijski odbor.

Direktna volilna pravica žen v Ljubljani. Iz 92. štev. letošnjega »Slovenca« posnemamo velezanimivo in važno vest, da se v Ljubljani prične odločna akcija za volilno reformo. Zahtevala se bo volilna pravica za delavce in direktna volilna pravica za ženske. V občinski zastop volijo namreč sedaj ženske s pooblastili. Mi z veseljem beležimo to vest in pričakujemo, da se bo volilno pravico zahtevalo tudi za žensko delavstvo. Prihodnjič kaj več o tem.

Statistika zločinov in ženstvo na Nemškem. Na Nemškem izdajajo od leta 1882. naprej vsako leto statistiko prestopkov in zločinov. Iz letnika za leto 1899., ki je nedavno izšel, izhaja, da je bilo v tem

letu na Nemškem obsojenih radi prestopkov in zločinov 478.139 oseb, in sicer 403.316 moških in 74.823 ženskih. Na vsakih stotisoč prebivalcev prihaja okolo 2079 moških in 389 ženskih obsojencev; nasproti sto moškim stoji le osemnajst ženskih.

Ako primerjamo podatke prejšnjih let, vidimo, da število obsojenih žen počasi a neprestano pada. Leta 1882. je prišlo na 10.000 obsojenih moških 2472 ženskih; tekom zadnjih 17 let pa se je razmerje spremenilo zelo ugodno za ženski spol, kajti leta 1899. si stoji nasproti 10.000 moških in 1927 ženskih. Ako vzamemo kot relativno število obsojenih ženskih v letu 1882. sto, je število obsojenk padlo leta 1899. na 77. Baš v tej dobi pa je število zločinov in prestopkov na Nemškem, gotovo tudi vsled naraščanja prebivalstva, stršansko narastlo. Torej dobro znamenje za nemško ženstvo, kateremu žensko vprašanje, ki se je razvijalo ravno tej dobi, kakor se vidi, ni škodovalo.

»E'coles d' adultes pour femmes« so nova ustanova v Belgiji z namenom, da izobražuje ženstvo nižjih slojev, med katerim je o zadnjem ljudskem štetju bilo 30% analfabetov. V teh šolah se zbira trikrat na teden od 8—10. ure zvečer po nad 100 ženskih vsake dobe, od 13. pa do 70. leta, da se priuče prvinam vede ali pa da si razširijo znanje. Poučuje se v teh šolah čitanje, pisanje, pravopis, računstvo, gospodinjstvo, higijeno, ročna dela, knjigovodstvo in zemljepisje. Šola je razdeljena v 3 razrede. Vsaka učiteljica poučuje 15—20 učenk. Učenke plačujejo vsak teden po 25 stot. v skupno blagajno, s katero upravljajo same ter si jo po dveh letih razdelijo. Najboljšim učenkam dajajo občine koncem leta nagrade v obliki hranilničnih vlog od od 2—5 frankov. Med učenkami je mnogo omoženih žen in mater. Mnogotera izmed njih mora ves dan, do 8. ure zvečer, delati v delalnici ter večerja na poti iz tvornice v učilnico. Da imajo potem še toliko energije, da delajo še po 2 uri v šoli, je gotovo dobro znamenje njihove ukaželjnosti ter dokazuje, da se je z ustanovitvijo navedenih šol zadostilo nujni potrebi.

Na veliki šoli v Belgradu je v šolskem letu 1901/1902. upisanih ženskih, rednih in izrednih slušateljic, vsega 26, in sicer so vse upisane na filozofski fakulteti.

Lastno posredovalnico služb so si ustanovile organizirane služkinje v Kodanju. Tam dobivajo gospodinje služkinje, ne da bi jim trebalo plačati posredovalnino; zato pa morajo podpisati pogodbo da bodo se služkinjami postopale človekoljubno. — Tudi služkinje v Amsterdamu snujejo lastno posredovalnico.

Izpit za magistra na Moskovskem vseučilišču se je dovolilo napraviti gospici dr. fil. Ljubovi Zapolski, ki je promovirala na univerzi v Göttingenu. Predavala bo »čisto matematiko«.

Promoviranih je bilo v šolskem letu 1901/1902. na nemških vseučiliščih 14 žen, in sicer: 5 v Halle-u, 3 v Heidelbergu, 2 v Göttingenu, po 1 v Berlinu, Vratislavu, Freiburgu in Münchenu. Študirale so medicino 3 (vse v Halle-u), angleško filologijo 4, germansko filologijo 1, romansko 1, filozofijo 2, matematiko 1, kemijo 1 in geologijo 1. Večina promoviranih, namreč 8 je doma iz severne Amerike, 14 jih je bilo nemških državljanek.

Drugi mednarodni kongres proti trgovini z dekleti bo zboroval prihodnje jeseni, namreč od 7. do 10. oktobra t.l. v Frankfurtu n. M.

KADILCI!

ZAHTEVAJTE POVSOD
CIGARETNE PAPIRČKE
V KORIST DRUŽBI SV. CIRILA IN METODA
KATERI SO NAJBOLJŠI OD VSEH DRUGIH
GLAVNA ZALOGA:
JOS. ŠTOKA-TRST

Ivana Bizjaka

Bermaline-pecivo

z varstveno znamko

v Ljubljani, Poljanska cesta šte. 25.

Naznanjam velececenjenemu občinstvu, da izdelujem od 1. januarja 1902. Bermaline-pecivo, in sicer: Bermaline kruh, Bermaline namizni kruh, Bermaline kolače, Bermaline prepečenec I. in II. in Bermaline biskuit.

To pecivo ima poleg okrepečevalnega svojstva tudi izvanredno redilno moč ter pri pravilnem zavživanju jako povspesuje moči pri zdravih in bolnikih. Ima obenem prav posebno redilno moč za malokrvne, bolne na želodec, na živcih, bledične, jetične in okrevajoče.

— Edino jaz imam na Kranjskem pravico, tako pecivo izdelovati. —

Zavarovanje življenja

je eminentne važnosti za vsacega človeka, osobito pa za
gospodinje in matere.

V marsikateri obitelji je življenje moža oziroma očeta edini kapital, od katerega je odvisen blagor cele družine. Ako mož predčasno umrje in zapusti nepreskrbljeno udovo z otroci, je čisto cela rodbina izpostavljena najhujši bedi. Skrbni soprogi toraj ne more biti vsejedno, ako so soprog oziroma otroci zavarovani ali ne. Z zavarovanjem na življenje je možno: Varovati družino za slučaj smrti rediteljeve, preskrbeti otrokom doto, zagotoviti obstanek zakonskim, množiti rodbinsko premoženje, višati privatni kredit trgovcu, obrtniku itd.

Pod najugodnejšimi pogoji sprejema

„SLAVJA“

vzajemno zavarovalna banka v Pragi zavarovanja na smrt in doživetje, dote otrokom in pokojnine. Ker ves čisti dobiček pripada členom, se po petletni zavarovalni dobi zmanjšujejo uplačila.

Doslej se je členom plačalo dividende

K 716541-28

Reserve in fondi znašajo

„ 20579494-88

vsa dosedanja izplačila pa

„ 62922942-86

Pojasnila radovoljno daje

Generalni zastop banke „Slavije“ v Ljubljani

— v Gospodskih ulicah št. 12. —